ГОД. I. БРОЈ 7.

ЖЕНА

МЕСЕЧНИ ЧАСОПИС ЗА ЖЕНЕ

ИЗЛАЗИ У НОВОМЕ САДУ

УРЕЂУЈЕ: МИЛИЦА ЈАШИЋ ТОМИЋА.

Излази 1. сваког месеца. — Претплата за Угарску, Аустрију, Босну и Херцеговину, годишње 8 К.; на три месеца 2 К. За све друге државе 10 динара годишње — Цене огласа на 2., 3., 4., страни насловног листа $^1/_8$ стране 4 К. Осмина стране у самоме листу 2 К. 50 п — Рукописи шаљу се уредништву, претплата администрацији »Жене«, Нови Сад (Ujvidék.)

Поједини бројеви »Жене« стају 80 потура (један динар).

Три песника.

У Маре је свега било
Што је добро, лепо, мило;
Било, мајке, било оца
И — гомила просиоца.
Зна се, свака мома права
Једном само руку пружа:
Ал' кад Мара бира мужа,
На тројцу се осмејава.
Сва су тројца лепа лика,
Чувена су три песника.

О Божићу Мара збори:
Морам журит' мети, срећи,
Ал' за ким ме срце мори
О Ђурђеву то ћу рећи.
Но да сазнам: ко је прави,
До првога Ђурђев дана
Свак' нек ми се песмом јави
У забавним новинама.

* * *

И потрча песник први . . . .
Жудан пера и мастила,
Жедан оне „црне крви"
Што се залуд тол'ко лила.

Тражи музу, да је музе,
Тражи вилу, тражи лиру,
Големе ће бити трке
По дивиту и папиру.
Па преврће књиге разне,
Естетике, појетике,
А море га крупне бриге:
Да л' да пише акростихе,
Ил' ће можда у сонету
Да излије љубав свету.

Да би пев'о целом снагом
На далеки пут се спрема,
Па се баци са пртљагом
Железници на рамена.
Да га носи у свет бели,
Где топлије сунце греје;
Да га носи Ривијери,
Где и зими — пролеће је.
То пролеће, шарно цвеће
Песничку ће напет' жицу,
И даће му плама, жара,
Да опева љубимицу.

И збиља је тамо спев'о
Што никада није снев'о.
Спев'о пламен својих груди,
И за чим му срце жуди;
Спев'о да му љубав силна,
Дивна, крилна и умилна;
Сред језичког спев'о сјаја
Равно дванајст осећаја,
А у песми свака глава
С' *ја* почиње, с' *ја* свршава.

Сврши песму, па је шаље
Како се то већем ради,
Првом друштву књижевноме
Да је штампа и награди.
Критичари прочитали,
Наградили, наштампали;

Такве песме нема више,
Сви од миља — занемише.
Па због тога још и сада,
У том друштву „немост“ влада,
Нит што зборе, нит што творе,
Нит што мисле, нит говоре.

И Мара је прочитала . . .
Та он дражи *своје* броји,
Па у себи шапутала:
Тај баш себи песму пој̀и,
Јер у песми свака глава
С' *ја* почиње, с' *ја* свршава.

* * *

И потрча песник други . . .
И он жури, шта би знао,
Ал' му пути нису дуги,
Код прве је крчме стао.
Попио је пет пехара,
Па се лаћа тад бокала . . .
У перо му муза слила
Више вина нег мастила,
Па је за час и он спев'о
Што ни у сну није снев'о.

У драгани својој види:
Алем камен, суво злато,
Звезде јасне, месец бледи
И сунашце умиљато.
Види Бога, како плаче;
Творца тешка боља мори,
Што не мога бар још једну
Равну Мари да сотвори.
Високо је Мару диг'о,
У седмо је небо вино;
Дотле диг'о, докле може
Црно перо, бело вино.
А у песми свака глава,
С' *ти* почиње, с' *ти* свршава.

То већ Мари боље годи,
То је песник много већи,
Ал' је ипак жељна знати
Шта ће рећи онај трећи.

* * *

А тај трећи мисли дуго,
Ал' не мога ништ' да спева
По глави му ишло друго,
Од Божића до Ђурђева. —
Па јој вели: Пуче струна!
Песама сам пев'о разних
Ал' долазим руку празних,
Јер ми душа одвећ пуна.

И да хоћу, зар бих мог'о
Да разбијем груди своје,
Па изнесем целом свету —
Што се тиче тек нас двоје?!
О нама би певат' мор'о
Љубав праву, силну, јаку;
Али љубав познат' можеш
Не из песме, нег — у браку.

Уздрхтала мома мала,
Па кад све у једно слила,
Она песма непевана
Највећма је освојила.
Првом прије, рече: хвала!
На другог се насмејала; —
Трећему се цела дала.

Ђ.

ТУЂЕ МИСЛИ.

—:—

Обично шкандал почиње тек онда, кад се умеша свет.

*

Многи суде само зато, да им не би судили.

*

Што је право жене, то је дужност човека.

*

Ко хоће да се посвети, и томе треба протекције.

Јединица.

(Из мојих лечничких бележака).

Др. Данило Кеслер. Сотин.

Пре неки дан је сахрањена. Као да је гледам. Био сам у гостима код шурака, па ме замоле да прегледам једну девојку, јединицу, кћер имућних, ваљаних родитеља. Врло нерадо чиним лечничке посете кад сам у гостима, јер сам сав сретан, кад могу једаред да кажем: Сад у овај мах нисам доктор. Верујте, пријатно је то осећање, особито за нас сеоске докторе. Седиш тако нпр. увече у друштву, једаред звр је и јуре кола. Ја се тргнем, али се одмах сетим, не долазе по мене, јер ја сам у гостима. И уживам, што онај, који јури колима и не зна да ја уопште постојим на свету.

Е, али нужда закон мења. Замолили су ме да им и као Србин дођем у кућу да чују шта ћу и ја рећи. Јер по себи се разуме, да су питали за савет све докторе у околини, па и даље.

Дакле, одемо ја и шура увече у посету. Дочекају нас врло пријатно. Уђемо кроз дућан у собу. Кућа велика, лепа, собе зрачне, високе, суве, простране. Са здравственог гледишта нема мане. Упознали се са оцем и матером. Здрави, јаки људи. Тучика и стрина, живе сви у једној кући, сви здрави, као што рекли, од брега одваљени. Скоро не верујем да у тој кући може неко бити болестан.

После кратког разговора прећем одмах на ствар и запитам где је болесница. „Сад ће одмах доћи“ одговори мати, и оде по њу. Болесница је раста висока, танка, мршава и бледа. Прса узана, а дугачка, и иде мало погнуто. Има јој 17 година. Паметна, пријатна, па кроз све то пробија сета, клонулост. И мати и отац причају историју њене болести, а она изгледа, као и да не слуша. Тек кад је запитам по нешто, она се прене, подигне своје паметне очи, и гледа у мене као да би из сваког мог питања хтела да дозна своју судбину. Тужна је то и немила посета.

Напослетку је прегледам и нађем да је јектика у плућима јако већ напредовала.

Сада долази оно што је најтеже. Још је болесница у соби. Пита и она и околина: Шта сад? Кажем им своје мнење, али онда долазим у неприлику. Тако је исто казао и тај и тај доктор, али онај други је казао сасвим противно, а са њиме се слагао и онај четврти и т. д.

Ко сада од нас десет или дванаест има право?

У леку се сви слажемо. Али начин живота. Једни су у опште забранили да излази из собе, а други то нису одобравали, него су били зато да је болесница што више на свежем зраку, да се умерено креће и т. д.

Чудновато изгледа то, да код једне и исте болести, која је јасна, и где су сви уверени да је та болест, па се ипак не слажу. И болесница и родитељи њени чуде се томе.

Питају ме, како ја мислим? Ја сам безусловно противан затвору у соби, и уверен сам да је слободан, свеж ваздух, светлост, топлота, најбољи услов да неко буде здрав. При том умерен али сталан рад увек са потребним одмором. Чудновато би било, да оно што одржава здравље, да то може шкодити да поремећено здравље поправимо. Зависи у осталом много од тога како је ко однегован.

„Е, па ми смо нашу кћер увек чували од свега," рећи ће мати.

„Није то, господине, било чување него претеривање у сваком погледу" одговари отац. „Кад је била мала, а мати је у топлој соби увије у фланел, доле перје, горе перје, под главом перје, и сирото дете тако се озноји као да је окупано. Тако је то било увек. Гледам другу децу где се играју здрава, румена, а наша Дара не сме на сокак, јер је ветар. Ако кажем да је пусти, а и дете се иште, мати не да." „Пропашће нам," вели. „Па како она друга деца не пропадну?" свађам се ја. „Немој говорити као дете," вели мати. „Родитељи њихови имају и више деце, па ако које и умре, остаће им још, али ми имамо само ово једно, а то треба чувати. Тако је то било увек." Наша је Дара била као цвет у стакленој башти или још и горе; јер је онај цвет бар при лепом и топлом вре-

мену добио непосредно и сунца и ваздуха, а наша Дара увек кроз стакла.

„Кад је тако, „одговорим ја,“ онда донекле повлачим ону своју пређашњу тврдњу о свежем, слободном ваздуху и кретању и кажем да сви доктори, које сте питали, имају право. Они који су рекли да не пуштате кћер на свеж, слободан ваздух, имали су на уму њено одгајење и сматрали су је као биљку из топлих крајева, те се бојали да ће је ово поднебље убити. А они који су препоручивали свеж, слободан ваздух, хтели су да вашу погрешку поправе, па да је однегују онако како треба. После свега тога, ја вам препоручујем, да узмете средину и да болесницу пуштате, кад је тихо топло сунчано време и да је постепено навикавате на оно, што је требало као мало дете да навикне.“

Ово је било у очи Три Јерарха, кад сам ишао на народну забаву, а пре три дана чуо сам да је Дара сахрањена.

При сахрани је мати у очајању узвикнула: Па зар и то једно!!! Ето, видите, драге читатељке, како по гдекоја мати, без нужде за пуних 17 година ствара себи непотребну бригу и страх, па онда дочека највећу жалост.

ТУЂЕ МИСЛИ.

—:—

Тешко да има несреће, из које нема излаза. Очајање је варљивије од наде.

*

Ни једна несрећа није тако велика, као што нам то казује страх.

*

Било је времена, кад су жене које су родиле двојке, осуђивали на смрт, као браколомнице — тако је то захтевао морал.

*

Кад жена из чисто новчаног рачуна склопи брак, њена је част чиста. — Тако каже свет.

Марија код ујка доктора на селу*

од др. **Макса Окер-Блома**

Превела **Јулка Јањићка.** **Београд.**

Дијанини штенци.

Јабука и трешња давно су прецветале. У тичјем гнезду на веранди излегли се већ мали тичићи, а Марија и Јелена често су уживале гледајући како те тице — њихови родитељи — лете и набављају храну за своје малишане. Нарочито је било занимљиво гледати, каквом су брзином ове мале тице хватале муве, због којих и име добише, мухоловци. Чешће су облетале око каквог прозора на кући, и када би виделе муву, срнуле би на прозорско окно, направиле брзо мали круг и као стреле ухватиле муву. Са тихим цвркутањем јављале су малишанима свој долазак, а тичићи су у један мах разјапили своје мале, жуте, кратке кљуниће, али су отац и мати врло добро знали, да сваком тичету редом по једну муву метну у кљун.

Деца су често одлазила у забран, да беру јагоде. Понајчешће су отварале ограду, да могу по вољи улазити и излазити, али су је понекад и прескакале ради вежбања, јер је Јелена једном приликом зло прошла, кад је морала да скочи преко ограде доле.

Кад год су девојчице излазиле, обично их је пратила Дијана, шиљастих ушију и косната репа, који је при лепоме времену увек држала високо са заковрченим врхом и мало нахерен на лево, вртећи по мало њиме.

Ујак је и опет један дан провео ван куће на свом подужем путу, а ујна је била у свом домаћем послу, те су деца била упућена да сама шетају, разуме се, у пратњи Дијаниној.

Но Дијана се тога дана није појављивала, иако су је деца зивкала. Најзад узму своје лутке и однесу их у воћњак, да се сунчају и слушају тичје песме. Тек што су тамо отишле, а стара их Анка зовне:

* Види у 4., 5. и 6. броју „Жене“: Како да обавестимо женску децу о полним питањима?

Марија, Јелена, одите овамо, да вам нешто лепо покажем".

Деца оставише лутке у трави и дојуре Анки, која их, не говорећи ништа, одведе у собицу иза кујне.

Девојчице се јако изненадише. У једном углу иза пећи лежи Дијана са три мала кучета у једној корпи застртој дроњцима неког старог јоргана. Деца су била ван себе од радости, а и Дијана је била пресрећна.

Анка узимаше једно по једно куче из корпе и даваше их редом Марији и Јелени у руке.

Дијанине се очи сијаху од радости, њој беше мило што се њени штенци допадали њеним малим другарицама, Марији и Јелени.

Кучићи беху готово сасвим црни, једно је имало малу, белу пегу на грудима, другоме је био врх од репа бео, а треће је имало шапе местимице беле. Али јадни младунци беху слепи. Стара им Анка објасни да ће тек кроз девет дана прогледати.

Док су деца седела у собици посматрајући кучиће, поче се Дијана врпољити и изађе из корпе. Тада опази Марија да је Дијана јако омршавила, још јуче је била тако обла и пуна; то је изненадило и мислила је, да је Дијана болесна.

И ујна је морала да види кучиће, а кад се ујак увече кући вратио, прво су му деца испричала да је Дијана добила три кучета. Тако су били лепи, да је и ујак морао отићи да их види.

Сутра дан се одвезе ујна у село да пазари. Она поведе и Јелену, да у повратку држи кесице са кафом и шећером. За то време остане Марија сама са ујаком код куће. Они одоше опет да обиђу кучиће, а Марија се сети, да је Дијана јуче страшно мршава изгледала, па упита ујака да није болесна.

„Видиш, Марија", одговори ујак, „у самој ствари Дијана није болесна, а природно је да је заморена и изнемогла, јер је целу ноћ своје штенце хранила и чувала".

„Али Дијана је још јуче страшно мршава изгледала", примети Марија.

„То има свог нарочитог узрока", продужи ујак. „Ти се јамачно још сећаш, шта сам ти причао о

јајима мухоловке, како постају, како се оплођавају и т. д.“

Марија се свега врло добро сећала, а ујак рече: „Како је са мухоловком, тако је и са Дијаном. Она је кучка, то значи женка; у њеном доњем телу има два јајника, у којима су се зачеле мале јајне лоптице, које може мужјак да оплоди, као што сам ти већ причао. До оплођења иде све подједнако, како код тица тако и код сисара. Али после настаје разлика. Кад се ове мале јајне лоптице оплоде, то јаје не добија љуску и они га не снесу као тице“.

„Уместо да се оплођена јајна лоптица развије у јаје, она се одмах још у материној утроби развија у младунца, који у њој остаје неколико месеци. Младунцу је тамо врло добро и топло, а храну добија од саме матере. Тек кад се младунац тако развије и толико порасте да може ван материне утробе живети, изгура га мати из свога тела исто онако, као што тица јаје снесе. Зато је Дијана јуче наједанпут омршавила, јер је све кучиће из свог трбуха истурила.“

„Сва су се три кучета развијала у Дијаниној утроби, и кад су довољно порасла, мати их је изгурала из трбуха, то значи, да их је она окотила. Као што видиш, кучићи нису још потпуно развијени, они су слепи, а вид ће добити тек после недељу дана. Па и иначе нису сасвим развијени. Зато ће им још дуго требати помоћ и нега материна. Из материних груди сисају млеко, док не буду могли поднети другу храну. Мати лежи поред њих, брине се да им је добро и топло, лепо и чисто, и штити их од сваке опасности с поља.“

Марија није могла доста да се начуди, како је природа мудро удесила да се младунци у Дијанином трбуху развијају и да се могу и даље размножавати.

„Из свега овога можеш видети, драго дете“, настави ујак, „колико дугују животиње и деца својим родитељима, а нарочито својој матери.“

„Као год што су се кучићи развијали у Дијанином трбуху, тако си се и ти развијала у утроби твоје матере. Док си била још врло мајушна, налазила си се више месеци у утроби твоје матере и она се бри-

нула да ти буде у њој добро. Дан и ноћ мислила је на тебе и страховала за тебе. Кад си толико порасла, да си могла ван њене утробе да живиш, онда си се родила исто онако, као што су се и Дијанини кучићи окотили.“

Такво чудо Марија није могла никад замислити. Зар је она била у утроби своје матере кад је била мала?

„Тако то бива са свима нама“, рече ујак. „Сваког човека роди његова мати и он има својим родитељима да захвали што је жив.“

„Али мати је рекла“, рече Марија, „да ме је рода донела“.

„Тја, видиш“, продужи ујак, „то се обично тако каже малој деци, јер не би могла да разуму правилно целу ствар; али ти си сад већ доста велика девојка, па треба да знаш како си се родила и да си ти јесан мали делић твоје матере.“

Марија се задуби у мисли, а после кратког ћутања опет запита: „А како се родио мали бата? Зар ни њега није рода донела?“

„Није драго дете“, рече ујак. „И њега је његова мати родила. Сећаш ли се, како је мати била слаба и болесна целе зиме?“ Да, Марија се сећала, и сад кад је на то помислила, засузише јој се очи, а ујак продужи: „Носити своје дете у себи месецима, док се не развије и не дође на свет, то је за матер врло трудно и тешко, зато је била мати тако малаксала и болесна за све време док је малог брата носила.“

„Али је много тежа и опаснија ствар дете родити. Мати мора по неколико сати грдне болове да претрпи и после порођаја дуго у постељи да лежи“.

Сад се Марија сети, како је баш оне ноћи, кад јој се мали брат родио, кроз сан чула материно јечање и запомагање, као да је имала ужасне болове. Она исприча то ујаку, а ујак рече, да је Марија те ноћи немирно спавала, па је запста чула материно јечање кад се мали брат родио. Мати је имала врло тежак порођај; осим оне старе госпође, која је дошла да јој се нађе, морали су и домаћег лекара да позову.

Марија избриса сузу, која се котрљала преко

њеног свежег, детињег образа. Кад је помислила, колико је болова мати морала да претрпи за малог брата, а и пре 12 година за њу, све ју је то јако потресло.

Ујак додаде још и ово неколико речи: „Није чудо, кад свака мати тражи захвалности од своје деце за све оно, што је за њих поднела. Ту захвалност налази она у томе, да јој деца буду учтива и послушна и да чине увек само оно што је добро. Зато је благодарност за свако дете питање осећаја".

„Све ово треба да знаш, да би појмила и своју дужност према својим родитељима. Да њих није било, не би се ни ти родила."

„Разумеш ли сад", заврши ујак свој говор и пољуби Марију у чело, „разумеш ли, дете моје, шта значи имати матер и оца и бити им кћи?"

Ујаку дође једна болесница. То беше бледа и слаба жена, која је држала у наручју дете од неколико недеља. Дошла је да га за савет запита. Марија оста још мало код Дијане и њених кучића.

Како је мала Зоранда васпитала своје родитеље?

Станко ми је био најбољи пријатељ, док смо учили школе. Али смо се доцније врло ретко виђали, јер се настанисмо један у Банату, а други у Бачкој.

Кад се оженио, био сам му кум и упознао његову жену. Свирала је у клавир и виолину, а говорила је осим свог матерњег језика: немачки, мађарски, француски, па чак и нешто енглески. Иначе бледа, лепушкаста, добра женица.

Прошло је преко шест година од сватова, кад сам им опет био у кући. У оно доба била им је мала Зоранда близу пет година. Кад су ми је показали и приказали, отпоче њена мати продукцију:

— Кажи, цицо, инкомпатибилитет.

— Инкомпатибилитет.

— Кажи, цицо, екстериторијалитет.

— Екстериторијалитет.

— Хајде, цицо, да чује кум како певаш. Дед оно из Риголета: „Ла дона е мобиле . . .“

Сврши се и то. — Хајде, цицо, да види кум реверанс.

Цица се поклони по свима правилима дворске етикеције.

— А сад, цицо, оно из Максима Црнојевића, знаш оно: Младожења . . .

И цица поче:

„Младожења ће бити налик на њ,
К'о јајета голубија два,
К'о голубије жеље твоје две,
К'о два зачетка тако наличе.“

Био сам се озбиљно уплашио. Но, хвала богу, није скр'ала језик.

— А сад, цицо, само још једну немачку. Знаш ону...

Но цици је већ догрдило. Можда и зато, што је нисам ни једном речи похвалио. Мала луткица, а била је одевена баш као луткица у дућанском излогу, напући усне, окрену се на петама и изађе расрђена напоље.

Требао сам да се извиним, што нисам био довољно пажљив, али нисам могао. Штавише, рекао сам отворено: — Право да вам кажем, драга кумо, не волим кад тако мала деца знају тако много из књижевности и уметности, и кад су тако велика у вештинама и „художеству“.

— Шта кажете?

— Кажем: Не волим, кад тако мала деца знају тако велике вештине и уметности.

Она поче да се смеје, али чини ми се мало усиљено. Па онда ме пита: — А зар ваша ћеркица не зна никаквих вештина?

— Ни разговора! Моја је Јуца нешто старија, али не уме још да каже ни „хвала.“ Кад јој што дате, место да прави реверансе и захваљује се, она одмах трпа у уста. Тако је невина у тим стварима, као прасе у пољу. Једино уме да се бије с децом, па или она њима разбије нос, или они њој. А и то је нисмо

научили ја и њена мати, него, чини ми се, тако јој је остало од бога. Молим вас, има још кад учити и научити оно што јој треба. Кад видим оне малиште мушкарце из првог разреда, како иду све двоје по двоје улицама и вичу на сваког ко им близу дође: „Љубим руке!“ мене хвата грозница.

— И ви се не шалите? — пита ме.

— Сасвим вам озбиљно говорим.

— И ви сте је крстили Јуца?

— А да како ћу?! Тако се звала њена баба.

— А слуша ли вас кад сте је тако запустили?

— Шта кажете? Слуша ли ме? Мислите, кад јој што кажемо, да ли учини? Но то бих волео видети, да јој што заповедим ја или њена мати, па да сместа не послуша?!

Мој кум и његова жена некако се значајно погледнуше. А она пита: — Па зашто се онда бије с децом?

— А како ћу јој то забранити? Зар да јој забрањујем оно, што још послушати не може? Кад је које дете дира, нек се брани, а ако она нападне, право је да добије. Кад дође кући крвавим носом, мати је лепо опере, а ја је само питам: Боли те? Јуче те није много болело, јер да те је много болело, ти би пазила, да ти и сад не разбију нос. Но од неког доба бива то већ ређе.

— Забога, куме, а зар то није дивљачки?

— Па помало и дивљачки, али не волим ни оно одвише фино. Да имам више времена, ја бих тражио, па можда и нашао ону златну средину, али овако...

— Дакле, не волите „кунстове“? — поче она и опет, и поново удари у смех.

После неколико дана запазио сам, да мала Зоранда зна још много већих кунстова. Кад јој неће да учине какву ситницу, легне на земљу, цичи, дречи и дотле се бацака ногама, док не поплаветни. Али родитељи њени обично не дочекају крај. Доста је да се само зарумени од пакости, па јој већ попуштају, јер је доктор казао да је нервозна, није јој ни срце сасвим у реду, па не сме да се узрујава. Мала Зоранда је чула, кад је мати њена причала то својој

пријатељици о њеној болести, па је то добро запамтила и познаје своју снагу.

Но Зоранда је знала и друге кунстове. Она легне на земљу само код ситнијих ствари. Кад хоће што крупније да постигне, ухвати се руком за срце, и каже: боли! Онда отац претрне и побледи, а кукавна мати долази ван себе. Све што је живо у кући, а може да трчи, потрчи по доктора. И онда по неколико дана нема тога, што би јој одбили.

Доктор не нађе ништа ванредно, али су родитељи узбуђени. Можда је прошло. Можда су ово слаби почетци. И онда је умирују, дабогме, у првом реду тиме, што испуне сваку њену жељу.

Зоранда има толико играчака, да би те играчке могле испунити читав дућан. Али ван играчака има и све друго што је видела, зажелела, и родитељи јој купили. Нити зна она, нити знају они шта ће јој то, али је дете зажелело, па би се узрујавало, да јој не испуне жеље.

А те жеље су врло разноврсне и не тичу се само њене особе. Не наређује само шта ће да се кува, него кад не може да трпи кочијаша или куварицу, морају сместа из куће. Па онда уме да зажели, да мати не оде некуда, а отац да не уради ово или оно. У својим кунстовима дотерала је дотле, да већ полако управља кућом и васпитава своје родитеље, а то је заиста у њеним годинама велики кунст.

Кад сам се ја због свега тога узбезекнуо, а нисам скривао ту узбезекнутост, пита ме моја кума:
— А како ваша Јуца?

— Моја Јуца је сасвим начисто с тим, да сам јој ја отац, а њена мати — мати, и да ми њом управљамо, а не она нама. Ако хоће играчке, прави их сама од хартије, умеси их од блата, или ише од матере крпице, узме из авлије пруће и гради лутке. Једном је и она покушала један велики кунст, али сам га покварио. Кад је у нашем месту завладала несретна гушобоља, чула је, а доцније и видела, какве су играчке добиле њене другарице за време док су патиле од гушобоље. Завидела им је, па онда некога дана очепа се ручицом за врат и рече: боли!

Можете мислити, како нам је било. Дође доктор, и не нађе ништа. Гуша је сасвим чиста, а нема ни најмање грознице, нити икакве неправилности. Саветовали смо се, шта то може бити, и уђосмо у траг њеном кунсту. Боле је оне играчке, које нема.

Мени је било врло мило, кад сам видео, како већ вешто комбинује њена мала памет, али јој нисмо говорили, у чему је ухватисмо. Него јој кажем: „Теби није ништа, сасвим ништа. Али кад те ипак боли, да видимо шта ће бити до сутра.“ Стрпамо је у кревет, играчке јој нисмо купили, али смо јој дали у подне мало чорбе, а увече млека. Хоће Јуца сутра да устане, јер је врат сасвим прошао, али сам је за сваку сигурност оставио и други дан у постељи, и хранио је врло мршавом храном. Бог јој је дао здравља као мачету, и никад више не измишљава болести. Сама је својом памећу схватила, да није добро оно, што је урадила.

— Сирото дете! жали је кума. — А не мислите ви, драги куме, да је и то помало дивљачки?

— Може бити. И кад бих ја и њена мати могли све време да посветимо само њој, ми би можда изнашли какав мање дивљи начин, али овако, шта знамо.

— Али то је ипак страшно! Ваше кукавно дете нема свога детинства нити радости.

— Шта кажете, нема детинства нити радости?! Да ви видите, кад јој ја од воска умесим какав цвет, како се радује и како то поштује. Па да видите, кад јој кажем: Јуцо, била си добра, ево смеш да омиришеш татину цигару, или смеш да узмеш у руке татин сат. Та не би се више радовала, па да јој купим цео дућан играчака. Највећма се радује, кад јој кажем: Јуцо, сутра ујутру смеш доћи да гледаш, како се тата брије. Све скаче од радости.

— Шалите ли се ви, куме?

— Богме се не шалим. Него ћу ваљда да дозволим, да већ у раном добу овлада њоме засићеност, блазираност, и да већ у седмој години не буде ничега више, чему би се обрадовала или у чему би уживала?!

— А карате ли је?

— О, те још како! Облачим је просто, скромно,

а кад хоћу да је покарам, онда јој кажем: — Видим ја, дете, да ћу морати да ти направим сукњу с пантљикама и чипкама, па ћеш изгледати као неко чудо... Хоћу још сад да јој огадим рану удају, јер од тога има мало добра, па јој кажем: Луцо, да знаш, ако то још једаред учиниш, тата и мама ће те удати још од 16 година, и тако ћу те што пре истерати из куће. Да је видите, како кукавица онда јауче...

— А што би се она тога плашила?

— Дете се плаши онога, чему га науче. Нисам је учио да се плаши ни оџачара, ни ђавола, та да има какво ђаволче, она би њега за рогове. Ја учим моје дете да се плаши кинђурења и ране удадбе. А није, него да ми још сад почне говорити, као многе друге балавице од 10 година: Ја кад се удам, нећу ићи нипошто на свекрву, па да је златна.

Моја кума је осудила овај мој дивљачки начин, који се у осталом и мени не допада, него га се држим по невољи, али је она ипак уздахнула. Сигурно се сетила своје беде. Па онда додаде: Док мало ојача и отргне се, моћи ћемо и ми мало друкчије.

* * *

После неколико година однео ме посао опет до мојих кумова, и остао сам код њих неколико дана. Сад је Зоранда прешла осму годину, и ја је затечем како удара по гласовиру.

— А како ваша Луца? — пита ме кума.

— Хвала, врло добро. Иде у школу и по мало помаже у кући. Само воли по кад-кад да звижди као чизмарски шегрт. Питам је: Зар ти се то допада? — а она каже, допада јој се.

— Па што је не дате учити у гласовир?

— Учиће мало више певати. Можда доцније и виолину. Сад је још рано. Не волим да је претоварим.

Тога дана опазим како Зоранда има опекотину. Опекла се на пећи и то прилично.

— Како то — питам, — дете учи гласовир, а не уме да се чува вреле фуруне?!

— Па забога, она је још дете. А зар се ваша Луца није никад опекла?

— Једаред, али сам је ја на то навео.

— Како навели?

— Кад је пошла ногом, па дошла зима, видим је где нешто много обилази око топле пећи. А не могу увек бити око ње ни ја, ни мати, па се поплаших да једном у безазлености не натрчи носом где не треба и опече се. Одведем је до пећи, кад није била јако топла и наслоним јој прстић. Наравно пече, и она нагло повуче прстић. „Хајде, Јуцо, хајде још једаред!“ И прислоним јој поново прстић на топлу пећ. Од оно доба није никада ни лети ишла близу пећи, а кад буде време ја ћу је учити да ложи.

Моја кума ме је престрављено гледала.

Сутра дан је био св. Сава и ми смо се договорили да у вече одемо на беседу. Кад је било време да се полази, тада сам се престравио. Зоранда обучена у пуно шарених дроњака, спремна је да иде с нама.

— Зар дете неће спавати? — питам.

— Шта знамо, — каже кум, — морамо да је водимо. Неће да остане без нас.

— Зар онда није боље да останемо и ми код куће?

— Сад смо јој већ обећали, да ћемо је повести, — каже јој мати. — Дете се тако радује.

— Та она треба да се радује, ако сме да испрати оца и матер до врата и пољуби их у руку.

Кад је требало полазити, Зоранда неће да обуче своју најтоплију горњу хаљину, него некакав лакши капутић. Сигурно зато, што је тај много шаренији.

Отац је светује, мати је моли, али не помаже. Неће! Дете већ поче да се узрујава и родитељи јој попустише.

— Забога — кажем мојој куми уз пут — зар не видите како је хладно? Шта ће бити кад се будемо из оне паре враћали кући! Хајде да је очврсла, него сте је иначе до крајности разнежили. Како би јој попустили?! То може да се тиче живота.

Она ми одговори са помало плачевним гласом. „Ја видим да ово не ваља, али шта ћу. Не могу ништа да јој одречем; слаба сам“.

Вратили смо се кући мал те не последњи, око три сата по поноћи. Ми смо хтели да се вратимо још

око 11 часова, али Зоранда воли да гледа кадрил, а воли да види и ко с којом игра, па није хтела да иде пре трећег и последњег кадрила. Ко ће ту да се одупре?! Ако јој не попусте, у стању је да легне на патос и толико се бацака ножицама, док не разјури целу беседу.

— Шта знаш да радиш? — вели мој кум. — Још је нерасудна и не можеш јој доказати. А док буде мало паметнија па и ојача телесно, ипак држим да ће се моћи дотерати.

Догодило се, чега сам се бојао. Онако разгрејана, расхладила се на студеној, зимној ноћи. Сутра дан је била у ватри и почела да кашље. Стрпаше је у постељу и дозваше лечника. Али она неће да пије лек.

— Познајем ја то — каже, — горко је.

— Није горко, не бој се. Чика доктор је преписао унутри много шећера.

— Знам ја! Кад се метне много шећера, онда је бљутаво. — И неће да пије.

Нит отац може што с њом, а мати још мање. Почеше молити доктора, да јој он даде лек.

Лепо јој говори старац. – Слушај чедо, за лек се не пита је ли сладак, него да ли помаже. А ово ће те излечити.

Но она ни да чује. Доктор је био њихов домаћи пријатељ и они навалише на њега, да не оде, док дете не узме лек.

Доктор се дао на посао. Покушао је свакојако, па напослетку и одлучно. И већ смо мислили, да ће успети, кад се подиже јорганчић и болна, нежна Зоранда удари доктора ногом са таквом снагом по усти, да му је избила шест зуба. Срећом су ти зуби били вештачки, и могао их је опет наместити. Она ми је у оном тренутку изгледала као подивљао коњ, кога још нико није донде зауздао, па се брани.

Ми занемисмо. Доктор је покупио са јоргана зубе, наместио их је, па поче да облачи горњи капут.

— Докторе, ако бога знате, не остављајте нас — викала је очајна жена и стала на врата, да му препречи пут. — Пропашће ми дете.

Он је дрхтао у целом телу, стрпљење га је оста-

вило, па јој каже гласом, који је био хладан као онај снег напољу. — Госпођо, моје је да препишем лек, а ваше је да га према мом упутству дате вашем детету. То већ прелази границе моје дужности.

Она још увек чува врата и не да му напоље.

Њему је прекипело. Поче да шета по соби и да је коре.

— Научили сте је стотину бесмислица у најранијој младости, па јој говорили у лице: Чедо моје, ала си памотна! Навукли сте јој свакојаке шарене крпетине, па сте јој онда говорили: Чедо моје, ала си ми лепа. Нисте је никада водили као родитељи, него сте пустили да она незрела води вас. Сад је постала сујетна, уображена, самовољна, јогунаста и ја је не могу одједаред научити да слуша.

Но и она је дошла чисто ван себе и почела да му враћа. У највећем узбуђењу, чисто крештавим гласом подвикнула му је:

— Ви, ви сте свему криви, ви доктори. Ви сте ме упозорили, да је дете нервозно, малокрвно, слабо, да му срце није сасвим у реду, да се не сме узрујавати. Па како сам ја могла и смела да будем строга?! Бог зна шта сам ја све претрпела. Ја сам сваки дан стрепила само да је што не снађе. — И бризну у грчевити плач.

Доктор се мало утишао, па онда каже: — Извините, госпођо, ако сам био сувише оштар. Ја признајем, да је веома тешко правилно васпитати болешљиву децу, децу која су донела већ собом на свет зле последице нашег целокупног друштвеног стања. Није истина, да васпитање детета почиње тек у утроби мајчиној. Чак и оно, што су још наши дедови грешили, упливише на својства, па и васпитање детиње. Ваш је положај код овог детета био тежак, врло тежак. Када смо били здравији и нисмо живели овако наопаким животом, умео је и ратар да васпитава правилно своју децу, а није ни чуо реч: педагогија. Он уме то у главноме и данас, много боље од нас. Али и најбољи педагози не могу да савладају све оне незгоде, које потичу из наших наопаких друштвених и здравствених прилика.

Док се све то збивало, посматрао сам дете. Све што се догодило, потресло ју је у највећој мери. Стидела се онога, што је учинила, а ако и није све разумела, осетила је. У онаквом расположају није никада видела озбиљног чика доктора, па можда ни своју мајку ... То ју је потресло, али не у рђавом правцу. Држао сам да је згодан тренутак; пришао сам јој врло озбиљно, строго, и дао јој лек. Она га је узела а да се и најмање опирала.

Увече, код вечере, када није било дете с нама, питала ме је кума: — Причајте нам, како ви с вашом Луцом? Морам вам искрено признати, да овде много квари и моја мати, а рекла би и Станкова мати. Оне су много, али много попустљивије и од нас ...

— Скоро је свуда тако, драга госпођо кумо. Моја је мати била строга са својом децом, али је према унуцима слаба. Можда је то стога, што је као мати свршила своју задаћу. Она према унуцима не осећа ону велику дужност и одговорност, коју је осећала према деци својој. Дужност васпитања деце пада на родитеље, и старе мајке изливају сву своју благост и попустљивост на унуцима. Ја вам истину признајем, да је мој брак био без икаквих већих потреса и буре, док нам се родила кћи. Онда је дошло до борбе и трења између мене и жене, пунице, па и рођене матере. Ја сам безусловно тражио, да се дете држи у шкрипу, дисциплинира, већ на почетку. Што год је дете тражило и што сам држао да могу и смем да му дозволим, одмах сам дозволио. Рачунао сам са дивљаштвом и детињством детета. Али кад сам једном казао: Не може да буде, онда је тако и остало. Дете се научило на то, и оно се није узрујавало нити добијало фрасове, кад му што нисам учинио по вољи. Признајем, између мене и моје жене долазило је у прво време до препирке, до бурних призора, већ сам се плашио да ће доћи и до разлаза. Али у томе нисам попустио. Са својом пуницом сам се најозбиљније разишао, и једанпут сам јој изјавио, да ако продужи како је почела, ја ћу јој у интересу њене унуке дозволити да је сваких 14 дана само једаред види и то кроз кључаоницу. Било је свачега, госпођо, и било је

врло тешко, али је напослетку све дошло у свој ред, и некако смо се погодили.

— Камо среће, да смо убоги сироти, — уздахну моја кума, — па да не можемо да учинимо детету све што зажели, онда би се лакше научило одрицању. Сиротиња је у том погледу сретнија.

— А зар од вас, госпођо кумо, није никада ваше дете зажелело, што јој не можете испунити? Ја сумњам. Сећам се, видите, оваког случаја: Некога дана вечерали смо у авлији под липама, и кад смо хтели да уђемо у кућу, угасим лампу, што је стајала на столу. Месец је дивно светлио, а моја Јуца пружи прстић у вис и рече: Тата, угаси и ону лампу. Е, сад кажите, како ћу и поред најбоље воље да гасим месец?! Па је искала Јуца од мене и то, да јој скинем с неба вечерњачу, прохтело јој се, да је понесе у постељу и спава с њом. Казао сам јој, да тата нема тако велике мердевине, а и да има, нема времена да се тако високо пење, јер има друга посла. То, видите, нисам могао да јој учиним. А кад је тражила да носи собом у кревет шареног мачка, да с њиме спава, то бих јој већ могао лако учинити, али, наравно, нисам хтео. Дакле, видите, да се не може и не сме детету учинити често ни оно, што би са гледишта могућности било најлакше учинити.

* * *

И опет прође неколико година. Били су избори посланика за српски народни црквени сабор, када прочитах у новинама, да је мој кум оставио своју странку и отишао у противнике. Испрва нисам веровао, а кад сам морао да верујем, нисам могао да протумачим. Зар он, који је тако ватрено заступао своје начело, да иде у противнике?!

Наскоро затим састанем се са једним нашим заједничким пријатељем, који ми је протумачио загонетку. Замислите, то је учинила — *Зоранда*. И то није никаква тајна, то зна цела варош.

Зоранди је било у оно време скоро 14 година. Размажена и уображена, волела је да забада и исмева. У неком друштву поче да исмева једног гимназисту,

и кад се он није дао, почела је да га вређа. Увредила га је позамашно, а он се толико заборавио, да ју је назвао жабом. Она дође ван себе, баци му лепезу у лице, а он је удари по прстима, тако силно, да је страховито вриснула. Па не само то, него се натури за њом, а она поче да бега. Једва су га задржали.

Тај несретни гимназиста био је син народног посланика онога среза, а мој кум његов најбољи и лични и начелни пријатељ.

Пуче брука по целој вароши. Неко осуђује младића, али чак и они који га осуђују, осуђују још већма њу. Јак је био да се извини и да моли њу и њене родитеље за опроштење, но она га није примила. А његов отац је рекао моме куму у повећем друштву: — Ја сам оног мог балавца примерно казнио, а сад шта знамо. Још су обоје деца, а нарочито он. Доцније ће љубити женскиње у руку, а не да се бије с њима. Сад је још магарац.

Мој кум је примио пружену руку, али кад накратко за тим дођоше избори, Зоранда се опасно разболела. Добила је „фрасове , шта ли. И мој кум гласао је на противну страну. Он је без сумње тврдо веровао, да би Зоранда умрла, да није онако учинио.

Зна се већ, како су сред изборне борбе раздражени духови. Његови некадањи начелни пријатељи почеше оштро да га осуђују и нападају. А он је враћао истом мером. И сад је већ износио стотину начелних ствари, због којих не може да буде у старој странци. За мало па је и сам у то веровао и постао најжешћи противник својих пријатеља . . .

После је дошла нека дилетантска представа омладине. Приказивали су Стеријину: „Покондирену тикву“, а Зоранда је хтела силом да буде „покондирена тиква“. Но било их је доста, који су хтели другу.

Сад се развила нова борба, и зли језици говоре, да је Зоранда и опет почела да добија „фрасове“. Је ли то баш истина, не знам, али мој кум, па и моја поштована кума, почеше да сплеткаре и служе се врло бедним средствима, само да може Зоранда изигравати улогу „покондирене тикве“.

Када сам се после тога састао с њима на једној

прослави, приметим, да је постао сасвим, али сасвим други човек. О мојој госпођи куми допустићете да не говорим.

* * *

После неколико нових година, био сам и опет послом у седишту мога кума. Били смо већ прилично охладнели, али нисам могао а да га не посетим. Зоранда је већ велика девојка. Охола, горда, раздражљива, размажена. Понаша се као нека краљица, која је научила да је сви слушају. Са духовитом заједљивошћу удара лево и десно, а мушкарци је облећу као богињу. Нашем болесном нараштају нарочито се допадају такве девојке. Лете им у чељуст, као жаба у отворена змијина уста. Очеви и матере младића стрепе да им син не доведе баш Зоранду, али младићи луде за њом. А она воли да се упознаје све с другима и другима, па се после отворено хвали својим другарицама: И опет сам једнога, или двојицу, или тројицу упрегла у своја тријумфална кола...

Када сам посетио свога кума, у вароши се говорило само о Зоранди. Накратко пре тога била је о Три Јерарха беседа. А баш дан два пре тога ускомешао се на Тиси лед, па нити иде, нити стоји. Са оне стране Тисе има у спахије стаклена башта, у којој има дивних камелија. Кад дође дан забаве, није се могло никако преко Тисе. Поручивати цвеће са друге стране, доцне је. А после службе чула је Зоранда у порти, како се њене две другарице хвале, да су добиле јутрос на поклон два букета камелија, која су поручена и стигла из престонице.

Зоранда побледе и одјури кући. Јутрос јој је баш рекао њихов кочијаш, кога је шиљала преко Тисе, да се не може преко. Сад га и опет зове: — Јово, ја морам имати онај букет. Ти мораш преко Тисе.

— Не може! — каже он. — Да се може, ја не бих чекао да ми кажете двапут. Ви мене познајете.

— Јово, даћу ти што год тражиш!

— Не може, госпођице. Ослухните само; можете сасвим лепо довде чути, како се крши на Тиси лед.

— Јово, нађи кога.

То га је увредило.

— Не може се наћи. Кад ја не могу, не може нико.

Она је дрхтала као прут. Мати је зове у собу, да не стоји на авлији, али она и не погледа матер, већ изађе на врата. Пред портом је још младеж. Она се појави у близини, и за час се створи око ње круг њених обожавалаца.

Виде сви на њој, да је чисто ван себе. Окренула се ономе, за кога су многи држали да јој је најмилији.

— Слушајте, господине, да ми учините нешто.

— Учињено је, госпођице!

— Нађите ми човека, који ће отићи преко, у спахијски врт, и донети ми за данашњу забаву камелија...

Господичић се расхладио. — Преко Тисе да пређе? — пита он затегнуто. — Данас?

— Јест, преко Тисе, данас, а ви сте ваљда мислили на лето о светом Илији?

И окрете се од њега Сад је говорила свима: — Нађите ми, господо, човека, који ће отићи преко.

— Нико неће отићи ни за које новце — рече један.

— Ни за које новце, — рече други.

Њојзи се нешто преврну у мозгу. Слушајте, господо, ја морам имати то цвеће. Каприцирала сам се. Морам!

Они ћуте, а она изусти уздрхтало: — Ко ми донесе камелије, учинићу му све.

У друштву био младић, који је стајао по задњи. И по оделу и по држању и свему видело се да није међу друговима „први“ Он је мали чиновник у општини. Да тако лепо не пева, не би му било места у овом друштву. Он „од првог часа“ обожава Зоранду страсно, лудо, али се до данас није усудио да то покаже. Сад му засветлиле очи неким дивљим сјајем, па и он дрхти од страсти као и Зоранда. Само је његова страст друге врсте.

— Је ли вам баш много стало до тога да добијете цвеће?

— Све!

Он је погледа и хтеде још нешто да пита. Глас му заста̏де у грлу.

Али је њу обузео необуздани бес каприса, и она му помаже: — Разумем, шта хоћете да питате. Све!

Он јој се поклони и пружи јој руку.

— Стоји! — рече она.

Затим се окрете, оде кући и леже на миндерлук.

Млади општински чиновник се изгубио.

— Где је Сава? — питају кад су дошли к себи.

— Тај луда баш оде! — рече неко.

Кренуше лагано у крчму, а кад стигоше до врата, неко се досети и рече: — Требали смо га задржати. Можда још није касно. Та, она пуста и необуздана девојка...

Но поплаши се својих речи; застаде у пола реченице и сви уђоше у крчму.

У вече, када се већ хватао мрак, дошао је младић до Зорандиних и донео свежањ дивних камелија. На панталонама, по рукама, обрвама и брцима нахватао му се лед. У предсобљу је наишао на Зорандину мајку, предао је цвеће и побеже. Само толико рече: — За госпођицу!

У вече на забави није се ни о чем говорило но о том. Неки су видели младића кад се пред вече враћао. Прелазио је Тису код савијутка, где се највише згуснуо лед. О леђа је обесио цвеће, у рукама је држао велику мотку, ако пропадне, да се има чиме одржати над водом. Њега није било овог вечера на забави. Не зато што је јако кашљао, него није знао шта ће, није умео да се нађе.

Међутим је цео свет водио његову бригу. — Којешта, неће она за њега поћи, — говорили су једни. — Не сме он њу ни запросити. Кад дођу нови општински избори њен ће му отац израдити боље место.

Но други су говорили друкчије. Не иде то тако. Она му се обећала. Шиљала га је у смрт и он је ишао у смрт. То је погодба. Сад му не могу одрећи.

Нарочито су жене доказивале да она сад мора. А што и да не? Ако младић и нема богатства ни висока чина, он је ипак честит и образован човек. Та ваљда ни њу нису у царским кочијама носили на крштење.

Матере, које су имале синове, говориле су наро-

чито да она мора. И као да је у томе било рачуна. А и матере, које су имале кћери, доказивале су, да би је требало бојкотовати, ако одрече. За њу је он још сувише добар. И на ћошку се скоро сви сложише, да мора поћи за њега.

Баш некако у то време посетио сам моје кумове. Зоранду сам једва видео. Али сам у салону видео онај свежањ камелија.

— Па како, како ваша Јуца? – пита ме моја кума мало збуњено. — Видела сам њену најновију слику. Баш лепа девојка.

— Здрава је! — рекох.

— Облећу ли вам много око куће? Могу мислити! Или јој претите још увек, да ће те је удати, ако не слуша?

— Помало! — Но кад је било време, разјаснио сам јој, у чему је брак и какве су велике дужности у браку. Она је прилично појмила ону реч, да данас треба више смелости поћи у брак, него поћи у рат.

— Ваљда не бега од мушкараца?!

— Па да видите, није их ни тражила много, нарочито шупље ласкавце и неозбиљне празноглавце. Чини ми се, да је доброга изабрала.

— Дакле, удаје се? — Пита ме кума.

— Свршено је! Недавно нас је изненадила. Дошла је матери и каже: Шта мислиш, мати, да би требала да скривим, па да ме тата уда?

Удајемо је, а да и не скриви, јер је добро изабрала. Он је озбиљан, трезвен, здрав поштен дечко...

Моја госпођа кума као да уздахну и не погледа ме у очи.

Док сам ја био на пиву, дошли су и њима просиоци. Онај кукавни младић, можда се не би усудио, али су наваљивали на њега са свију страна: — Какав сте ви човек. Ви сте заложили главу за њу, а она вам се обећала.

И он је дошао. Дошао оборене главе, смрзао се као оно кад је прелазио Тису. Прави просјак. Родитељи девојчини се запрепастише, то ипак нису озбиљно очекивали, али га је Зоранда лепо примила.

Шта јој је ишло по глави: Да ли је хтела из јогунства да одржи реч, или је било друго што, не знам.

Младожењин стриц, који је дошао с младожењом, држао се већ боље. Говорио је, како је његов Сава као мало ко доказао своју љубав и да се таква љубав може само још наћи у песмама највећих песника.

То ми је било већ одвише. Моји су кумови погледали у мене као да траже савета, и ја рекох: — Какву је љубав показао?! Него допустите да вам искрено кажем, показао је — глупост. Да је упала међу оне санте она, па да је ишао да је вади, не бих казао ништа. Да је напослетку упало ма какво шугаво мече, и да је њега извлачио, нек му је просто, јер је напослетку и то божије створење Али да он залаже главу због каприса неразмишљене девојке, због једног свежња цвећа, то прелази сваки здрав осећај.

Сви су ћутали, као да су одреда очекивали од мене последњу реч, и ја сам ту реч изговорио по најбољој савести.

— Па да кумујем! рекох напослетку. — За Зоранду и пристаје такав делија, јер она неће лако наћи човека који ће кроз цео живот са толико пожртвовања испуњавати сваку њену жељу. А у ње ће бити много жеља, којима би се други пре одупро, но што би их испунио.

Нисам био галантан према свом кумчету, али је то заиста била згодна реч у згодном часу. Сви ме нападоше, лед се откравио, и још у подне био је као неки мали прстен.

После месец дана венчао сам их. Од оно доба прошло је шест седам година, и ја им нисам био. Децу им је крштавала моја Јуца. Кад је крстила већ треће дете и вратила се са крштења, ја је питам: — Па како моји кумчићи?

— Богме, тата, твој настарији кумчић, уме већ пуно уметности и вештина!

— А да не зна већ и оно највеће художество?

— Те још како! Сад он васпитава своје родитеље, а баба и деда помажу га у томе.

— Е, па нек је жив и здрав, само не знам шта ће бити од оног нараштаја, што нам га васпитају деца.

Моја ми Јуца метну своју меку, благословену

руку на главу. — Не бој се, тата, има ваљда у нашем народу још увек матера и очева, које не васпитавају њихова деца.

Гребостреј.

Жена.

(Индијска жена. Црни вео. Госпођа Кири. Енглеска списатељица и суфрагетка: Miss Miholland.)

Јованка Вукелић. **Загреб.**

Положај индијске жене разликује се посве од живота и положаја европских жена; а највеће је зло прерана удаја и спаљивање удовица иза мртва мужа.

Дјевојака тамо нема; јер се већ дјевојчице са деветом годином морају удати. Посве је природно, да тиме закржљаве и ријетко када могу да се развију до праве снаге. — У тамошњим творницама сусрећу се сићушна, мала, њежња створења једва дванаест година стара, а већ су мајке неколике дјеце. Кажу, да је рана удаја прастари обичај, уведен пред насиљем Турака.

Британска је влада — још год. 1829. додуше забранила спаљивање удовица, те се је та забрана одржала унаточ протесту индијских поглавица. Али се тај обичај ипак у потаји проводи тако, да удовица изолују од људи, затворе, и тако кукавно хране (да им се тиме бајаги убију страст), да обично погине од глади, полуди, или одузме себи живот. Ако јој успије побјећи, тад потражи заклон у јавним кућама.

Енглеска влада била је немоћна проти тому, али је коначно и ту нашла излаз. Сами Индијанци, увидили су потребу науке за њихове жене, па основаше школе са једноставном основом — за сада — да им дјеца могу научити читати и писати. Али ето кубуре! Немају женских учитељица, а са њиховима се пресудама не слаже, да употријебе

мушке учитеље. Женске се опет — поради ране удаје, не могу за то спремити.

Зато одлучише ослободити младе удовице присилна затвора и полаганог умирања, па да их спреме у колико то буде могуће, да предузму улогу учитељица и тиме уклоне оно зло, што чини положај њихове жене тако ужасним.

А ипак није ни код нас удовички положај без пресуда, па ћу се зато осврнути на чланак, изашао у 4-том броју „Жене“ под насловом „Црни вео“.

И ја ћу да мало промотрим са свога гледишта нашу удовицу, тим прије, јер сама нисам удовица, те ме не може да води — особни интерес.

Узећу најприје један *истинит* случај, тек са том разликом, да је ова мајка и удовица, о којој желим да говорим, својевољно се одрекла удаје и мужа, а из исте материнске љубави према сину. Она је одбијала поновну удају, презрела другу љубав, потиснула сваку жељу за животом, да одржи свому сину и успомени мужа — по њеном и по других мишљењу, — неокаљано име.

Нећу у танчине описивати како је текао тај живот; тек свршетак је био тај, да се је довукла старост, син одрастао и дао се на картање и ноћно банчење, а на молбе и плач матере одговарао бруталношћу млада, разуларена, рђаво одгајена човјека, који се сматра деспотом у кући без оца.

Добио је службу, али пострадао толико, да ју је изгубио и допао чак и затвора због проневјере.

Ко је дакле окаљао и очево име? Би ли га мати била тиме окаљала, да је нашла дјетету ваљана поочима, чија би рука била кадра боље затегнути узде дјетета?!

Ма да је жена показала, да умије бити самостална, да умије стећи угледа и поштовања, да буде не само подређени чиновник, него и управљајући орган; али као мајка је често слаба, да доста енергично управља својом дјецом, особито мушком.

Премного је случајева гђе муж обудови и доведе дјеци маћију, која дјецу прогони и растјерује

и не дижу се гласови проти тому, дочим се што слично ређе догађа са стране очува, јер он нема прилике бавити се толико дјецом као мати, која будући увијек с њима — ако је у положају мајке — досади мужу тужбама и немиром у кући, а муж ма да како воли своју дјецу, још опет у свом егоизму за удобношћу, претпоставља свети кућни мир.

На нама је, али да избришемо за увијек онај гадни жиг са имена мајке, а да умјесто тога заузме мјесто: име помајка — у потпуном смислу ријечи.

Држим — видила сам — да зла мајка може бити само она жена, којој сасвим мањка наобразба и свака племенитост душе.

Исто тако држим, да образована жена, не ће никад напртити дјеци какову пропалицу, или човјека који ће их упропастити.

Даље ћемо наићи, да се мушка дјеца противе поновном браку матере, а то из већ прирођеног мушкарцима — егоизма — и јер не уступају свој престиж над матером ни у љубави ни у власти, коју већ са четрнаестом годином заузму. Дочим у женске дјеце тога нема, јер се она посве подређују матери.

Зато данас — у вријеме кад се жена бори, да буде једнакоправна, кад јој се даје толика наобразба да умије себи и може сама служити насушни хљеб у доба кад су и индијску жену ослободили присилног ропства и погибања за умрлим мужем и збринуло се за њу — треба и код нас да падну оне пресуде, које писци у романима величају, те нека удовица управља собом према сопственој увиђавности, за добро своје и своје дјеце. А наобразба штитиће жену да не почини оно, што би ју саблазнило пред дјецом и свијетом. Оно пак, што јој живот пружа на добробит њену и њене дјеце, немају јој права ускинути никакве застарјеле пресуде ни фразе.

На родитељима је, да даду женској дјеци наобразбу, да им оплемене ум и срце, а онда ће отпасти оне ситничаве и слабе стране, које жени толико спо-

читују. Онда не буде оних страшних „злих“ жена, ужасних мађија, ни лакомислених — или силом пађеница — удовица.

II.

Двадесети вијек унапредио је и умножио знатно женске раднице на културном пољу, као и поборнице за женска права. Дао нам је љекарица, филозофкиња; умножио се и број списатељица, но крај свега напретка, остаје жена ипак у другом реду. Нисам за то, да се жена натискује куд то не заслужује, нисам ни зато, да се апелује на каваљерски такт мушкарца, да ју пусти напред: али сам за строгу праведност, праведност по заслузи, без обзира на спол, без обзира на то, је ли ружна или лијепа.

Госпођа Кири, морала је то прво осјетити. Злобни језици веле — а у злоби се често истина крије, — да је госпођа Кири зато пропала на избору за члана академије — јер није лијепа и јер је стара.

Колико је у томе истине, не ћу истраживати, тек знам да како је њој била запрека мањкавост љепоте, да је тако некад љепота била запрека женском напретку.

У Русији су се — код првих покушаја, да се женскињама дозволи похађати универза — изражавали тадањи министри просвјете, да се женскињама не може дозволити полазак свеучилишта поради тог разлога, јер би одврнула својим присуством пажњу ђака од предавања; други је рекао, ди би професори били поради којекаквих обзира одвише попустљиви прама њима, а тиме и неправедни; трећи, да би им се онда морала дати по свршеним наукама и служба, а тиме би се конкурирало мушкарцима; и још много сличних изговора се наводило, док коначно не попустише, кад виђаше, да тиме ипак не запријечују напредак женскиња, јер ове одлазе на науке у Швицарску.

Ту су се дакле бојали женске љепоте, да не би погубно дјеловала на професоре и ђаке; јер се

одиста ваљда нису бојали тек само женскиња. Ја би тек могла рећи заједно са пјесником:

„Ал' слабији, к'о и сада,
Никад није им'о право."

III.

А управо Miss Inez Mihollаnd — енглеска књижевница, имаде начин да осваја и предобива за женски покрет само љубазношћу и љепотом.

Она је говорила, да ће се само за онога удати, који буде и истог увјерења с њоме, и одржала је ријеч.

Њен садањи муж Mrs. Bates — новинар, био је најљући противник женског покрета, и шибао у својим новинама жестоко преко тога, док се није упознао са Miss Mihollandovom у једној лондонској чајани, и након жестоке препирке, која је кроз дуље времена трајала, пошло је Miss Mihollandovoj увјерити свог противника и предобити за своје идеје.

Годину иза тога узеше се, а господин Bates, је сада најватренији заговорник женских права и њима у корист ради заједно са својом женом.

Она није као остале суфрагетке — мушкара; него жена пуна дражи у сваком смислу. Укусно одјевена, са љубазним смијешком, заносном, ватреном бесједом, предобива она и мушко и женско, те ужива симпатије и највећих својих противника.

Њена је лозинка, да жена употријеби све своје врлине, сву дражест и љепоту, ум и спретност, за постигнуће својих права.

Она најљуће нападаје, било штампом, било друкчије, одбија и побија највећом љубазношћу, па и у сукобима са полицијом, изашла је увјек као побједница, јер један њен поглед, једна ријеч и њен мир из кога је ништа тргнути не може, разоружава сваку силу.

И кад би се све њене другарице оваковим начином бориле, биле би већ много напредније.

Рекла бих, да госпођа Bates, још најбоље погађа струне, у које треба ударити.

Школе за домаћице.

Милица Јаше Томића. **Нови Сад.**

У целом напредном свету постоје још од 20, а негде и од више година школе за домаћице. Те су школе врло разноврсне; има их са ужим и са пространијим програмом, али је цел свима тим школама, да одраслије девојке од 14 година на више, науче ономе, што им је неопходно потребно за кућу и живот, а негде посећују те школе и удате жене чак и до шездесете године. Ако су и једном народу потребне таке школе, оне су потребне нама Српкињама у Угарској, јер код Срба у Угарској видимо једну врло жалосну појаву, да ми у Угарској сразмерно највише умиремо. У Угарској умире од сваких 1000 душа просечно 26, али кад посматрамо поједине народности, уверићемо се, да се то не догађа једнако. На пример, Чивута не умире од сваке хиљаде по 26, него само 17. Мађара умире од сваке хиљаде годишње 24 до 25, Румуна умире од сваке хиљаде годишње 28, а Срба највише, јер нас умире 31·4 од сваке хиљаде. Према томе ми Срби и Српкиње у Угарској губимо сваке године смрћу око 2300 душа више, но што би то просечно требало да буде, када се сравнимо са другим народима у Угарској.

Но ово је када узмемо у опште, али када узмемо у рачун само децу испод 7 година, онда добијамо још много жалоснију слику. У Угарској умире од хиљаду деце испод 7 година нешто преко 69. Али код Чивута умире од сваке хиљаде деце испод 7 година само 41, а код нас скоро 99, а то значи да наша деца испод 7 година двапута, па и много више него двапута умиру, него деца код Чивута. Кад узмемо у рачун друге народе у Угарској, видимо да и њихова деца умиру у много јачој мери но код Чивута (Мађари 67 од хиљаде, Немци 64 од хиљаде, Румуни 74 од хиљаде и т. д.), али смртни случајеви код мале деце нису ни код једног народа у Угарској таке чести као код Срба. У Хрватској и Славонији стојимо много боље, нарочито у брдским крајевима.

Много сам разговарала са нашим лечницима и људима, који познају народни живот, о овим жалосним појавама, и већина мисли, да то није стога, што смо ми Срби дегенерисани, него што жена код ратара нигде није оптерећена толико послом као наша Српкиња. Пре више година читала сам један подлистак поп Јована Гавриловића у „Застави“, где је описао, шта све жена Српкиња у ратарској кући мора да ради. Тамо је изнео, да и најимућнији ратари, који држе и по неколико слугу, никада неће узети слушкињу; домаће жене морају посршавати све послове, па ма им како било тешко. Из тога излази не само то, да је жена толико преоптерећена, да нема ни сна довољно, него она не може да се чува кад је у благословеном стању, она не одржава бабиње колико би требало, нема за време бабиња и болести довољно неге, и нема довољно времена да посвети нези своје ситне дечице, која због те недовољне неге пропадају. Г. парох Јован Гавриловић изнео је, да у тој преоптерећености жене, треба тражити главни узрок, што наше ратарке неће да рађају, него се трују, због чега тако често гину и здравствено пропадају.

Ко познаје живот нашега народа, мора признати, да у овим речима има врло много истине, и дужност би била наших књижевника и лечника, да у књигама и предавањима упозоравају наш ратарски сталеж на ову несрећу. Жена не треба да се извлачи из својих домаћих дужности, али не треба ни да буде роб, нити да је мање чувају од теглеће марве. Но ако и претпоставимо, да је ово главни узрок, због чега наш свет толико гине, ипак морамо признати, да у нашим ратарским кућама, (а тих је кућа скоро 90 од стотине), нема довољно чистоће, морамо признати, да наше жене не знају како би требало да негују ни себе, ни своје домаће, а најмање децу своју. У нас је још пуно празноверица, лечнике држимо за излишне, и у свему смо још врло заостале.

Овде би једино могле да помогну, и то много да помогну школе, или боље рећи курсеви за дома-

ћице. Таквих школа има данас у свију просвећених народа, а нарочито су у Шведској веома распростране и разноврсне. Тамо те школе помаже држава, општине, женске задруге и друга добротворна друштва. У Упсали има „Нормална школа за домазлук“, где се учи 2 године. Али има школа, у којима траје курс 3 месеца, па и 4 недеље. Нарочито су ти кратки курсеви удешени по селима, и има путујућих учитељица, које су за ту струку нарочито училе и иду од села до села, те поучавају девојке од 14—24 година о свему што им је најпотребније да знају. Тамо се предаје све што је напредно у домазлуку, све што је модерна наука о чувању здравља установила; тамо се говори о васпитању деце, о кујни, о позиву девојке, жене и матере и т. д. За целокупну наставу у томе правцу истакнута је лозинка: „Да заштедимо времена, снагу, здравље и трошак!“

У Србији постоји већ од 8—9 година „Друштво за чување народног здравља,“ и чим је то друштво стало на ноге, почело је оснивати школе за сељачке домаћице. У програму тих школа пише у уводу ово:

„Сви мислени људи, који добро познају живот народни, тврде, да се широки слојеви народни неће моћи дићи културно ни здравствено, ако се не почне радити на томе, да се сама кућа тога народа, у коме он свој век проводи, не дигне са овога нивоа, на коме је она данас. А основ свакој кући је — домаћица. За образовање наших домаћица није се скоро нико бринуо. Оно што су од својих неуких и празноверних матера у кући научиле, то су уносиле у куће у које су дошле као домаћице, те је зато сељачка кућа и остала неуређена и запуштена, јер у њу није тако лако могла да уђе ни једна здравија мисао, ни један напреднији рад.

Културни народи давно су увидели да је један од главних основа, како материјалном напретку, тако и здравственом, у томе, ако у сељачким домовима буде паметних, вредних и разумних домаћица. Они су зато обратили бригу на образовање домаћица сељачких, и подижући школе за такве дома-

ћице, они су подигли и материјално и здравствено стање народно.

У нашем народу је исто тако, ако не још јача потреба да се сељачко женскиње колико толико образује, и за то је Друштво за чување Народног Здравља узело иницијативу, да стварањем школа за домаћице укаже на један пут, којим ваља ићи у подизању благостања народног".

Школе за домаћице има у Србији већ више, и по правилу требало би школско време да траје 3 месеца, од 1. септембра до 1. децембра, али су ти курсеви трајали према приликама и краће време, 6 недеља до два месеца. Наставници су у тим школама: Домаћица, која предаје предмете који се односе на рад и одржање куће, стаја и дворишта. Срески економ предаје предмете, који се односе на вртарство, воћарство, негу живине и домаће стоке и прераду њихових продуката. Лекар предаје негу тела, негу породиље и мале деце, зравље и болести домаћих. Учитељ предаје читање, писање и рачун; свештеник веру, празноверу и морал.

У Србији помаже те школе „Друшво за чување народног здравља" држава и срезови. Ми се, на жалост, у Угарској и другим крајевима слабо можемо надати да ће нам држава помагати такве школе са српским наставним језиком. Било би природно, да школе за домаћице узме у програм српски народни црквени сабор и донесе уредбу о њима, али за овај мах нема изгледа за то, јер је тај сабор одузео припомоћ и оним вишим девојачким школама, које постоје. Код нас би остало да ту ствар узму у руке наше добротворне женске задруге и друге наше женске, па и мушке установе, а нема сумње, да би и наше родољубиве и имућније црквене општине, па можда и некоје политичке општине, притекле у помоћ.

У идућем броју „Жене" изаћи ће програм школе за домаћице, који је установљен у Србији, али није потребно да се ма у ком погледу држимо строго шаблона. Треба приступити још прве зиме оснивању тих курсева. Не мора бити свуда много

наставника, нити мора свуда трајати курс 3 месеца, нити се мора исцрпети баш цео програм. Нека се свуда учини према приликама. Женске задруге, друга друштва или одбори пронаћиће оно што је најпотребније и установиће програм, који се може извести. У Новом Саду, на пример, где би се могло наћи довољан број предавача за све струке, намера је основати таку школу у зимским вечерима, која би могла трајати и дуже од три месеца. Треба да се почне свуда озбиљно мислити о овом питању и урадити колико се где може макар и најмање, јер ваљда нам нису само на језику оне речи: „Не стоји кућа на земљи него на жени“, и да „будућност једнога народа зависи од ваљаности његовог женскиња и његових матера“.

РАЗНЕ ИЗРЕКЕ.

—:—

Не веруј, да мора тако и остати што је тако сад и што је тако било. Немогућност је изговор окамењених мозгова. Стварај могућности.

*

Ко хоће да говори о моралу нека не пита претке. Нека пита будућност.

*

Многа девојка је несретна: Место да је вереник остави, он је узме за жену.

*

Кад неко каже: „нећу ту ствар поближе да испитујем“ — онда знај: Или он већ познаје ту ствар или се боји да је позна.

*

Волети се, значи тражити једно друго — тражити једно друго још не значи волети се.

*

Данашњи свет каже: Лагати у невољи пашта се. Али ко без невоље говори истину не треба му опростити.

*

Многу и многу сласт у животу мораш горко да извојујеш.

О браку,

јер у том питању живимо у мраку.

(Озбиљно ћеретање.)

Од непознатог писца.

Ви сигурно мислите, да сам већ при крају овога ћеретања. То не! Али обећавам, да неће више дуго трајати, док уђем у појединости, и тако рећи, отпочнем оно, што сам управо хтео да кажем. Само ми дозволите, пре но што пређем на саму ствар, да још проћаскам мало о браку уопште.

У Аустралији и Африци има дивљачких племена, где нема грчких младожења, нити уседелица. Највише ако њему или њој одгризе дивља звер ногу или руку, па због тог не улазе у брак. Код нас је некако обратно. Многи се здрави не жене; али се жене сви одреда, којима треба бесплатна болничарка.

Но није о томе реч. Хтео сам да утврдим, да се код многих дивљих племена одреда удају девојке чим сазру, а то бива тамо већ од 9 до 13 година. Негде сазрева девојка већ у деветој години, и кажу, да тамо не можете наћи заосталу девојку, уседелицу од 14 или 15 година.

Узрок је томе врло прост. Хотентоту, који се жени од 13 година, не треба ништа. Узме девојку за руку, и одведе је у колибу свога оца, и тек доцније гради себи засебну колибу.

Што се тамо сви људи жене и све девојке удају, томе је узрок у њиховим приликама. А што се код нас тако многи не жене и тако многе не удају, томе је узрок у нашим приликама.

Рекао сам већ, узме је за руку и одведе је. Тиме су свршене све церемоније. А она не кокетира, не објављује у новинама да би се удала за таквог и таквог богатог младића. Пусти да јој расте коса, и тиме даје свакоме на знање, да је сазрела и да може да се уда.

А како је код нас? Отац стиче пре свега мираз, стиче га у очајној борби, кадгод законитим, кадгод и незаконитим средствима. Онда треба набавити девојци

опрему, која се годинама шије, штрика, плинга, везе, шупљика и т. д. Онда треба купити или освојити младожењу, који у нашим крајевима постаје све ређа и ређа зверка, и који данас већ ни о чему другоме не говори девојкама, него како се заверио, да се никада женити неће. И онда треба кум, стари сват, девер, гајдаш, тамбураши, или војна музика. Треба наћи сватовску куварицу, и много друго, јер ако ма које од тога нема, брак се обично не може ни замислити.

Затим долазе разни документи, и разуме се, штемплови на тим документима, јер без штемплова нити се може културни човек родити, нити умрети. Треба крштено писмо, да њиме докажемо прво, да смо се заиста родили и да постојимо. Друго, да смо или мушко или женско, и да се види како нам се звао кум, који нас је ношао при крштењу. После долазе оне друге сведоџбе. Сведоџба да си служио војску. сведоџба да си каламио богиње, сведоџба да си три пута у правилним размацима оглашен у цркви, или да си у тој ствари добио од владике диспенза цију и гомилу сличних ствари, које нисам споменуо. Понекад прође по неколико месеци и дуже, док набави човек какво безусловно потребно писмено. Управо обичан човек не може све то ни набавити, него му треба и по два адвоката, док му „у заплетенијим приликама“ набаве све што треба. Ко није никад горео, и није се никад женио, тај не зна каква је то беда.

Но све то није још — све. Пре него што се модеран човек ожени, мора да прими 5 до 10 агента разних осигуравајућих друштава, који му доказују дужности озбиљног мужа и оца. Кажу му: Оно је несмислен и лакомислен човек, управо оно и није човек него звер, који пре но што ступи у брак, не осигура за случај смрти жени и деци извесну своту новаца. Онда треба објавити у новинама и у штампаном писму: Верени и препоручујемо се. Треба напрегнути све сећање и сву памет, да не заборавимо ни једног пријатеља и познаника позвати у сватове, јер иначе добри пријатељи постају нам непријатељи,

а добри познаници не познају нас више. И поврх свега треба примити бар 10 анонимних, препоручених писама, у којима јављају „добри пријатељи, који хоће да остану непознати“, како је невеста најобичнија ђубретара са оваквим и опаквим предживотом. И мора човек бити припрaван, кад долази својој невести, да је нађе сваки дан друкчије уплакану, јер је и она добила сваки дан друго анонимно писмо, а у свакоме се доказује, да би по њу несретницу најбоље било да веже камен о врат и скочи у реку, него што ће да се уда за развратника.

И ко све то претури, треба да нађе пријатан осмех, да изгледа сретан и блажен, да обуче рукавице, узме младу испод руке и посети све своје и њене пријатеље и непријатеље, јер те визите не смеју никако изостати. И мора још пре венчања да се приправи за брачно путовање, најмање у Млетке и Лидо, а ако је икако могуће, у Египат.

Само они нису позавидели оном дивљем Зулукаферу, или Зулукаферки, који се нису венчавали. Код нас је због тога дошло до тога, да је постало лакше и умрети, но ступити у брак.

И ја се, видите, ни мало не чудим, што је код нашег сељака, бар у Банату, Бачкој и Срему, (за друге крајеве није ми познато) почео да се одомаћује нов обичај. Сасвим онако као код Зулукафера. Кад му дође да се жени, узме је за руку и одведе је у дом свога оца. Девојачким родитељима је то помало срамота; „жалосни таст“ иде света ради по селу мало с двоцевком, и прети да ће убити и њу и њега, али се брзо умири. У многим случајевима бива то договорно, са знањем родитеља, а цел је, да се све сврши брже и јефтиније. После набаве полако све што треба и венчају се. Ово је јасан и гласан протест против оних стотину беда, које су скопчане данас са браком. И бадава је ту пренемагати се о покварености народа, него треба озбиљно мислити на упрошћавање обичаја и отклањања тешкоћа при браку.

У време оно, кад је постао свет... Али већ ко ће знати кад је постао свет. У календарима пише, да од створења света има по рачуну православне цркве 7.419.

година. (По рачуну римске и јудејске цркве има још мање). А чим је постао свет, неколико дана доцније, постао је и човек, а са њиме и брак.

Но има друга једна књига, која друкчије говори. То је највећа и најстарија књига, а зове се — земља. Кад са ашовима и другим справама почнемо копати листове те књиге, допиремо све дубље и дубље у тајне те књиге. На горњем листу је оно, што се данас догађа. Што дубље, наилазимо у земљи на остатке све даље и давније прошлости.

Из те књиге, из земљине кугле, прочитали су научари, да је земља постојала и хладила се и стврђавала се стотинама милијона година. Онда тек долазе биљке и животиње.... Можда је прошло и опет милијонима година, док наилазимо на човека.

И, видите, у томе добу, у четвртој епохи, када се појавио на земљи човек, био је најприроднији, па можда и најсретнији. Та његова природност и срећа трајала је по свој прилици неколико стотина хиљада година.

То је било у оном времену, кад је човек живео у пределима, где му није требало ни куће, ни одела, ни њиве. Лежао је под дрветима, и зрело воће падало му је у уста, само ако је — зинуо. Женка је била ваздан уз њега и једини јој је посао био, да га чеше по глави. У оно доба није морао ни да ради, ни да мисли, ни да говори, јер није имао шта.

Тада, отприлике пре 20 и нешто више хиљада година, догодила се на земљи ужасна револуција. Не међу људима, него у природи. Вероватно усљед земљиног потреса помакао се лед, наступила је такозвана ледена периода. Променила се клима. На многим местима, где је живео човек, захладило је, и он је морао да гради јазбине, да се одева, и да у зноју лица свога прибавља храну своју. Човек је морао да почне радити и мислити како ће да се одржи. Ако је хтео да се одржи, морао је да се ухвати у коштац са природом. Та нова природа приморала је човека да живи управо неприродним животом, ако хоће да остане жив.

Онај који је стотинама хиљада година живео у дивљаштву, који је ишао погурен, који није знао шта ће

с рукама и шта ће с мозгом, поче одједном да ради и мисли, и данас после 20 хиљада година рада и мишљења, видимо га како од неког доба — лети. Онај некада голи човек, кад је већ морао да се одева, дотерао је данас дотле, да има неколико хиљада врсти дугмета, и ми имамо данас велике фабрике дугмади, које држе по неколико ученых архитекта, који не раде друго, него измишљавају нове и нове врсте дугмета.

У тој великој револуцији, где се све мењало, мењао се и брак. Када је човек морао да се ухвати у коштац са силовитом и страховитом природом, он се само отимао, отимао, напредовао а није се до данас још прибрао, да хладно, мирно одабира, шта му треба, а шта му не треба. Тако се захукао у тој борби, да још никако није стао да одахне и да се среди, већ само јури напред. То време сређивања, донеће по свој прилици скора будућност. У свему, па и у браку.

Што је год човек требао више труда да осигура своју кућу, и да оснује и одржава своје домаће огњиште, тим је његов брак постајао све тежи и сложенији. Где је и међу данашњим дивљацима човек напреднији, г е му треба колиба и стока, тамо већ и код њих брак иде теже, тамо мора многи доцније да се жени, док не заслужи потребан број стоке, да може самостално живети.

Код нас је најтеже. Али не зато, што би ми сви скупа били сироти. Него што је незгодно уређење. Али ван збрке у економском уређењу, наступила је збрка и у појмовима.

Некада, док је човек живео природнијим животом, он је склапао и брак из истих узрока, са којих то чини славуј и змија, хијена и лабуд. А када слушамо данашње људе, ко ће све набројати због чега се они жене и не жене?! Неко се жени, да га има ко дворити, кад се разболи. Неко што то захтевају његови родитељи, да им се не утре фела. Неко да му жена донесе новаца, да плати дугове. Неко да му има ко водити кућу, кувати ручак и прешивати отпалу дугмад. Неко се жени, што је заљубљен и т. д.

А девојка се често удаје да не остане вечито ро-

дитељима на терету. Нека се удаје да је не псмевају другарице, нека да не плете седе и т. д.

Али су све то ипак речи. Склапамо бракове, јер нам је то у природи, па треба отклонити оне узроке, који то отежавају и онемогућавају.

Савремено васпитање наших девојака.

Написао

Ђорђе Петровић, учитељ.

Пре свега, треба да будемо на чисто са захтевом и сврхом васпитања. Кант укратко овако дефинише то питање: „Васпитање је развијање свију савршенстава, за која је човек способан"; а за циљ васпитања тврди: „да сваки идући нараштај треба да буде *бољи* од пређашњег". Херберт Спенцер пак укратко каже, „да је васпитање спремање за савршен живот".

Када би се сви народни слојеви спремали „за савршен живот"; када би заиста „сваки идући нараштај био *бољи* од пређашњега": онда би и сви ми боље напредовали, друштво би било дивна заједница, пуна дивота и напретка, људи би били искренији и одданији једно према другом, узајамна човечанска дужност би се уродила у душу и срца свију нас, не би се делили у касте, него би племенитост душе, савршенство ума били меродавни за оцењивање једног човека. Из Кантових и Спенцерових речи видимо, да сваки човек треба да тежи за савршеним животом и да у себи развија све оне врлине, које га том савршенству воде. Не само дете, него и младић, па и одрасла *девојка*, треба да тежи за тим савршенством. Човечанство је свагда тежило за својим савршенством. Оно је напредовало, усавршавало се, и то чини и данас. Каква је разлика између данашњег (ту се подразумева и жена) и прастарог човека из „пре леденог доба" нека каже сам Рајнхарт, који о овоме вели: „Он још није ишао усправљено, знао је врло добро да се пење, ватром се још није служио, него

је живео још сасвим дивљачки, као животиња међу животињама. Живео је од разноврсне хране, а предност је дао биљној храни, служио се најобичнијим оруђем од дрвета, камена, грањем се бранио, а ради своје сигурности, ноћивао је на дрвећу и т. д. *Моћ говора је томе човеку потпуно недостајала*".

Овде је упоређење данашњег човека са прастарим — излишно, али ће свако признати, да је данашњи човек, данашња жена и цело човечанство јако напредовало. Данас сви услови и прилике дају већ више могућности сваком човеку да постане онакав, каквог жели Кант и Спенцер, а то важи и за девојку, дакле за будућу жену, матер, домаћицу — само свако треба да отиде на извор васпитања, науке, моралних прописа, и да *тежи*, да буде бољи од бољега. — Човек је постепено напредовао и развијао се. Својим умом уздигао се од осталих земаљских створова и усавршавао је и све гране наука: уметност, књижевност, привреда, трговина, архитектура, и све друго изум су човечијег ума, неуморна рада и умешности. Жена му је била свагда помагач у дому и породици, а није имала ни снаге ни прилике, да у већој мери и она буде стваралац — јер је на том пољу била сузбијена од јачег — мушког. Међу женама нема Колумба, Конта, Бетовна, Шилера, Дистервега, Песталоција, Ломброза ит.д. али су оне биле жене и матере, те створише други део човечанске дужности васпитавањем и одржањем дома и породице. Но, данас, видимо да женска хоће да у што ширем обиму узме учешћа у потпомагању човечанског развитка. Елен Кен, Берта Сутнер и др. су за то најбољи доказ. Женске се појављују нарочито на пољу уметности, васпитања, песништва и доћи ће време, када ће оне и на строго научном пољу заузети важно и одлучно место.

Но код нас је за сад у питању важан захтев, да појединци буду снажни, породице, јер какви су појединци, онакав је и народ. За породицу је ипак важно: паметан муж и паметна жена, да сачињавају паметну породицу. Јер где тога нема, тамо на-

ступа катастрофа, као што нам у животу силни жалосни примери јасно доказују и доказаше....

* * *

Сви знамо, како се код многих наших породица негује девојка. Као пупољак, цвет, цвеће, које цвета и развија се, док га озарава миомирна роса и топли сунчани зраци. Док је девојка у добру, она је љупка и весела, и када јој се тако увек води и она је као нежан цвет, — а чим наступе непогоде, она вене, суморна је, сетна и невољна. Пита ће ко: зашто је то тако? Зато, што су наши држали, да девојка не треба ништа да зна о породичној бризи, о очевим неудаћама, о дужностима домаћице, које и њу чекају, а најмање је знала о тешкоћама живота, о потребама породице, о међусобним друштвеним и човечанским обвезама, па ју је, као нежно и неискусно створење, свака најмања неудаћа непријатно и тешко дирнула. Њој није дата јасна слика о животу, њеној будућности, о силним непогодама човечанства, које оно има да савлађује у интересу свога самоодржања и развитка. Њој не беше дозвољено, да сазна мрачне стране живота, а она треба да је обавештена о својој будућности, о будућем животу.

— Данашња борба за живот тражи снажне, одважне људе, али ни жена не може бити из доба старог романтизма, него и она мора бити образовања у духу *садашњости*, која свесно живи, са сазнањем испуњава своје дужности, и мора бити прави помагач мужевљев у породици, која тражи *социјално* образовану женску са оштрим погледом на своју садашњост. Па зар будућа жена — девојка не треба да зна ништа о тој својој будућности. Зар родитељи да не обавесте своје дете о том њеном будућем положају? Треба. Девојка данас не треба да буде онај нежан цвет, који без сунца и росе мора да вене, него поносита млада јела, која ће када одрасте, знати и моћи да одоле бурама и непогодама свог будућег брачног и породичног живота.

— Па ко треба у првом реду да сазна тајне

будућег живота? Све. А нарочито богате и средњег сталежа девојке. Такве девојке немају где да искусе тешкоће и бригу, јер — по искуству — код таковог света нема бриге за девојке, али може да наступе — судбином, несрећом или лакомисленошћу — и код њих тежа времена, јер нас искуство учи на то. Сиромашније девојке виде то у *пракси*, а искуство и очигледност је најбољи учитељ.

Богата девојка, богата жена! Како то лепо звучи. А погледајте у зиму, када нема зараде за сиромашна човека, па још који има много деце, која немају одела, хране, огрева... нечега, ничега; погледајте богаља, изнемогла старца, који се пате глађу. На кога су ти упућени? На племените људе, на жене и девојке, које су добра срца, племените, богате, дарежљиве, а имају на расположењу много времена, да премишљају о бићу човечијем. Те и такве женске треба да знају у првом реду шта је доброчинство, да помажу бедне и невољне, јер тиме помажу *човечанство*. Богата мајко, научи твоју ћерку доброчинству; покажи јој и растумачи, шта је беда и чемер! Она ће онда већма знати ценити богатство својих родитеља, упознаће јаде сиротиње и имаће осећаја према њој. Њено срце ће постати *племенито*. Почеће да премишља о своме положају, о положају других људи, цениће своје родитеље, њихово благо, али ће ценити и друге мање, а још ће већма ценити вредне и умешне људе, јер ће знати, да се ти људи не издржавају ни из богатства, нити из милостиње других, него из своје снаге, знања, зараде. И доћи ће јој пред очи мисао, да је ипак велико благо рад, уметност, вредноћа и знање, па ће јој се и рад омилити, и биће од ње искусна, племенита и вредна домаћица, само треба да се у том правцу однегује, а неће правити разлику између положаја, сталежа, нити ценити људе по њихову богатству, које се лакше потроши, него памет, уметност и радиност.

Такова девојка смело иде својој будућности на сусрет. Она ће бити добра жена, мати, пријатељица, помагач хуманости и свега, што користи чове-

чанству. Племенитост је код жене први услов за брак, а искуство други. Каква је богата девојка, која нема осећаја за гореизложено — искуство нам доказује. Јест, има их, које знају за сиротињу из романа — *али пракса и очигледност најбоље васпитава*. Код нас је општа мана, да немамо осећаја за опште човечанске идеале: нега и потпора болних, утеха и помоћ сиромасима и т. д., јер смо се удалили од науке старе, прастаре, еванђелске науке, која је богата поуке како да чинимо племенита и добра дела. Када девојка види ове врлине на дому својих родитеља, њено срце — ако није од камена — биће божанствен цвет у њеним грудима, који ће се пробудити и оснажити. Поноситост, гордост, предрасуде, себичност, све ће то нестати, а добиће појам о правом човеку и о позиву човечанства. И породиће се у њој мисао, осећај и жудња, да и она има дужности према својим ближњима, осећаће се саставним делом својих ближњих, тражиће прилике да чини добра дела, чиме ће јој се милити живот, који је богат и леп. Увидеће да људи, који сами за себе живе, не трошећи ни снагу, ум ни иметак свој за опште добро, који немају племенитости ни узвишена појма о своме бићу. Знаће да цени вредност зараде, постаће женска данашњег доба, какову данас човечанство треба: равноправна са мушким, која са разлогом ради, са разумом живи, која је од користи породици и ближњима — *а тиме и народу свом*.

Када такова зрела девојка постане жена, она ће засновати једну сретну породицу. Девојка, која себе сравњује са особама, које су случајем непогода мање обдарене срећом, благостањем, здрављем, знаће све то већма да цени свој положај и своју судбину. Она ће се оснажити за будући живот, јер што је човек шира погледа и искуства, тиме умешније и лакше управља својим животом. Храбро подноси непогоде, као искусан лађар, који и у највећој бури зна да изађе на пристаниште морско.

Друго је питање: Васпитање девојака нашег средњег сталежа, наше демократске интелигенције,

велим оних девојака, које ће да постану жене средњег сталежа људи. — О том питању други пут. — Управо свака жена има тако разноврсна својства, да је за сваку појединy потребна посебна штудија. Индијска митологија од прилике овако говори о створу и бићу жене: Када је Бог све створио при стварању света, хтеде да створи жену и тада примети, да је све градиво употребио. Након дугог и дубоког премишљања тако се помогао, да је узео округлину месеца и таласање змије, вибрацију траве, лакоћу ветрића, несталност ветра, зрак сунца и сузу облака, поглед срне и немилосрдност тигра, бојажљивост зеца и храброст лава, жегу ватре и студен леда, сујету паунице, птичије цвркутање (ћеретање), плакање крокодила, чврстоћу драгог камена и мекоћу лабудова перја, сласт меда и горчину жучи. Из ових саставних делова је Бог створио жену и подарио јој мужа.

Кроз осам дана дође човек, клекне пред Богом и поче га преклињати:

— Господе, оно створење, које си ми подарио, загорчава ми живот. Мучи ме од јутра до мрака њеним ћеретањем, пороби ми све време и безразложно се тужи, тако је слаба да је свагда болесна.

Бог сажали човека и прими од њега натраг жену. Али кроз осам дана човек поново дође и поче наново преклињати:

— Господе, дај ми натраг моју жену, јер од како си ми је узео, мој је живот празан и хладан. Док беше код мене, раздрагала ми је обитељ. Тако је дивно играла, а њена песма још ми и сад звучи у ушима. Па како се приљубила уз мене, како се играла са мном! Увек морам да мислим, како ми се лукаво смешила у очи. О, Господе, сажали се на мене и поврати ми сунчев зрак мога живота.

И Бог се ражали, те пошље натраг жену мужу. Тек што је прошло три дана, човек поново отиде к њему:

— Господе, не разумем сасвим — тужио се муж, — али је то једно извесно, да ми жена проузрокује више туге и једа, него радости. Молим те

лепо, добри Господе, ослободи ме од ње само још једаред.

Али Господ љутито повиче на њега:

— Торњај се испред мојих очију и иди својим путем, а мени више не досађуј.

— Преблаги Боже, смилуј се на мене, ја не могу живети са женом — плакао је запрепашћени човек.

— А можеш ли без ње живети? — питаше га Бог.

Тада човек тужно спусти главу и промрмља:

— Тешко мени, сто пута тешко, ја не могу ни с њом, ни без ње да живим.

А опет живи!

Књижевност и уметност.

Моји погледи на свет од Д-ра Ж. Продановића. Књига прва. Цена: 60 потура. У Сентомашу, штампарија Св. Маринков и друга 1911.

У овој занимљивој књижици има четири чланка. Кад ћемо бити готови? — Има ли у политици скокова? — Лажан демократизам. — Зашто умиремо? У свима тим чланцима има занимљивих, па и великих мисли. Мисли о разним питањима живота и смрти, о томе што се догађа у животу, па и о ономе што ће се можда догодити после смрти. Не морају бити те мисли у свему тачне, јер писац и сам врло згодно каже: „Свако је доба имало своје уверење, и ма како бесмислено да је било, поштовало се као непорочно“... „Што су очеви поштовали као зеницу ока, синови ће зацело да кољају блатом. То је судбина човечијег рада Ну једно је ипак стално: Тежња да се срећа раздели на што више њих“. Ко је још пронашао истину, нарочито у питањима филозофије? Не само што се не слажу у томе поједини векови, него се у томе не слажу ни поједини људи једнога нараштаја. За нас је главно што ове Продановићеве мисли претресају модерна питања и што те мисли побуђују на мишлење.

Др. Продановић је напредан мислилац. Њему су по-

знатa друштвена питања, која се данас претресају у науци, али он иде за својом главом.

Др. Продановић је приличан песимиста. Он види: „Мрак натраг; мрак напред, само нешто мало унаоколо ако назиремо. Па и то обично унакарађено. То и ништа више. Али и то у ретким тренутцима да после још већма паднемо у очајање". Али је његов песимизам здрав. Он налази излаза из њега и доказује, да после падања не долази увек разочарање него на против: „Где год се испило више горких чаша, дознала се права суштина. Зато је човечије дизање чврсто скопчано са његовим падањем. — Наш је живот безначајан али пун истине, и наш дух поред свега тога не мирује".

Писац напада данашњи демократизам, јер је лажан. Писац иде даље, он устаје чак и против револуције. Он каже: „Пуж остаје пуж ма како да му је утрвен пут." Он као да се не може да помири с том мишљу да као што је у природи било и има потреса од времена на време, да су такви потреси и у људскоме развитку природни па и потребни. Али писац не признаје да су и највеће револуције донеле свету добра. Он види само огорчене руље, а не и оне велике идеје.

Писац не види ни у политици спаса. Свака политичка мисао тражи и мора да тражи да дође до већине, а то је на крају да дође до власти према мањини. Он гледа сав спас у култури и тврди да не може бити слободних народа који нису културни. И они који нису напредовали и они који су пропали, нису напредовали и зато су пропали што нису били културни: „Све што човек имаде не вреди ништа ако му је срце празно. Штогод се тело више претвара у душу, више ће узлетети. Само душевне тежње су прави украс човеков. Све друго је отето — туђе." И још каже: „Зато, ако свет хоће напред да корача, мора се свим срцем задубити у душевни живот, јер је то једини извор, што му ни у највећој опасности неће усанути. Учини ли то, мораће раскинути са многим својим навикама. И онда ће да наступи, што се обично у таким приликама догађа. Безброј непотребних назора и установа ће да исчезне, а с њиме заједно ће се изгубити и све, што је подигнуто."

Писац познаје само једнакост међу људма. Он не може да призна неједнакост ни после смрти. Зато не може веровати да и на ономе свету неће бити сви људи једнаки него ће неки отићи у светлост, други у мрак. Он каже: „Зар

људски род после смрти без икаквог узрока, да се одели на два табора! Да се разиђу једно од другога као да никада нису били заједно. То би истина могло бити, кад би природа правила разлику међу људма. А овако, или ће сви да васкрсну са истим правима или ће обећање са неба бити само празна утеха за невољнике."

И опет велим: Не морамо и не можемо се слагати сви са оним многим и занимљивим мислима које су изнесене у овој књижици, али ће те мисли занимати мисленог човека и давати му нове хране за промишљање.

После ове прве књиге доћиће и друге. А ко је прочитао прву, зажелеће да чита друге. —а.

* * *

Краљевић Марко.

Ово дана видео сам слику нашег уметника А. Боцарића. Та слика је по изради тако лепа, а по утиску тако силна, да хоћу да је прикажем.

Слика представља краљевића Марка. Онаквог како песма каже. Чим видите јунака, одмах знате да је то краљевић Марко и да не може бити други до ли Краљевић Марко. Марко је на своме шарцу, а и шарац је тако насликан и изведен да на први поглед видите, како то може бити само шарац краљевића Марка.

Јуначина Марко у десници држи огромно копље, о бедрима му виси широки мач, а тешка топузина утврђена је на седлу. Слика је у профилу, те се не може видети друга страна, али сваки ко гледа слику, заклео би се, да је на оној другој страни, која се не види, тулумина вина, „да не криви ни тамо ни амо".

Јуначина Марко је туробан. Леву је руку наслонио о бедра тако значајно, да и кад му не би видели лице, по држању тела, а нарочито по држању леве руке, видели би, да је Марко туробан. А тек туробност у Марковом лицу — класична је. Шарац не уступа у изради Марку. Мало се пропео, подигао главу, грива му се накострешила, отворио је уста и чисто чујете како — вришти. Па тек поглед у тог јуначкога коња. Тај поглед вам казује онај стих народне песме: Марков шарац нешто на зло слути...

Ситуација потпуно тумачи „расположај коња и јунака".

Горе се навукло суро небо, пуно буре. Марко је стигао на крај стене испод које зија језеро.

Шта сад?! Ма колико да је Марко јунак, и ма колико да се види и по шарцу, да би јурнуо и у ватру пакла, ипак су оба застала, пред очајним положајем. Да ли да налете онамо где је немогуће?! Или зар да се врате? То као да је срамота Краљевићу Марку...

Шта сад? Тешко је замислити слику која живље и простије ставља то питање. Па још тако кратко. Парче сурога неба, један крајичак велике стене на коме је јунак на коњу, а доле у провали је тавно језеро. То је све. Али је утисак силан.

И можда не би био тако силан, да не знате, да је то Краљевић Марко. Ово није раскрсница на којој се промишља српски Херкул, овде као да нема пута, јер је напред провала. а може ли се назад, то из онога комада стене не видите, али од оне стране као да се баш и гомила бура.

Изгледа, да је сликар приказао у тој слици данашњи страховит положај српскога народа. Гледајући ту слику живци се потресају и чисто би да западне човек у очајање, али је она силна несавладива јуначина на оном несавладивом коњу нацртан са изразом толике снаге, да је очајање немогуће, Има и мора бити излаза.

Када сам дуго и немо гледао ту слику, искрено признајем, као и једну до сад у животу, стајала је до мене једна женскиња. Била је и она потресена, и најзад рече: Овде има нечега, што ће још доћи. Наћи ће се Марку на невољи бела вила, његова посестрима и они ће заједно наћи излаза...

* * *

Сликар је намеран да умножи отисцима ову слику, у којој је не само композиција велика, него и израда. Као пандан доћи ће: Милош у Латинима. Ту слику нисам видео, али је она израђена по народној песми. Милош Обилић на коњу, пребацује цркву латинску буздованом.

Видео сам и композију треће најновије слике Боцарићеве: „Зашто је српски гуслар ослепио?“ Кад је уметник изради, онако као свога Краљевића Марка, биће то знаменита слика.

Вила довела гуслара српског на косовско разбојиште и показује му слику јуначке борбе погинулих јунака српских... Она не гледа управо. Само је руку своју управила на онај

ужасан призор, а главу је лако окренула... Кад је сагледао гуслар сву страхоту, једном се руком ухватио за очи: — ослепио је, а другом руком раскида струне на гуслама које су пре изваћале веселе звуке...

Као што видите А. Боцарић спрема да нас обогати са три слике, а не само са Краљевићем Марком. —**ков.**

* * *

Нове књиге.

Два предавања подстарјешине: попа Марка С. Поповића. Издање друштва „Обилића". *Мостар 1911. год. Штампарија „Народ". Цијена 20 фил.*

Разне белешке.

Ново мишлење о множењу народа.

При расправљању о томе: шта би требало да радимо, да жене што више рађају, износи познати циришки универзитетски професор А. Форел ове назоре:

Ја мислим, да наше зло није у томе што има мало народа, него је зло у томе што ми имамо сувише мало ваљаних, радених, здравих људи, а имамо сувише много рђавих, непотпуних и дегенерисаних људи. Ти болешљиви, наследством дегенерисани људи, рођени злочинци, умно болесни, богаљеви, алкохоличари и слични не би требало никако да се множе. За њих би требало да важи: Систем ни једног детета. На против требало би што више да се множе здрави, снажни радени, несебични, умно јаки људи. Такви би требало да имају и то по дванајесторо деце, јер нама таква деца требају. Не стоји то, да ми у Европи имамо мало света; на против, ми имамо сувише много душевних и телесних пролетара. Услед изума машина треба нам све мање и мање човечије снаге, али нам треба тим више умних људи. Боље је кад у држави има мање гладних и болесних, али више образованих и здравих становника. Не може бити циљ човечанства да напуни земљу са бедним пролетарима, него да уништи пролетаријат; да створи стање у коме ће моћи људи да нађу пристојне зараде, и да добију добро васпитање, јер шта нам вреди кад становници једне државе пропадају у прљавштини, ал-

кохолизму и глупости? Треба привреду удесити на здравој основи као што је у Аустралији и Северној Америци, и онда ти осигурани и здрави људи неће се бојати деце. Код нас постоји сасвим наопачки систем. Сиротиња, и то умна и здравствена сиротиња има обично много деце. Овде не сматрам богатство за главну ствар, него здрав ум и здраво тело. Треба већ једаред да схватимо закон о наслеђивању крви. Код животиње и код биљака трудимо се да однегујемо најбољу фелу, само код људи бива обратно. Било би време да народ не буде више бојажљив и кратковид, него да почне једном у томе правцу препорођавати се, иако је тај посао дуг и мучан!

Професор Вернер Сомбарт писао је о нашим бригама у ствари размножавања људства. Он каже: Свет је почео и опет да се брине о својим потомцима. Труди се да подигне вредност, квалитет потомака тиме, што хоће да забрани женидбу пијаницама, умоболнима, као што су то некоје америчке државе и учиниле. Но свет се брине данас и о томе да регулише број потомака, брине се, да ли један народ бројно опада или се множи?

Сомбарт критикује једну немачку законску основу о сатирању клице порода, и исмева данашњи морал, са кога полази та законска основа. Он каже: Велика већина боји се да број рађања и број становника не опадне. Тај страх је данас највећи у Француској. Али ја питам, зар је прираст становника баш тако потребан, и зар је тако благодатан као што ви мислите? Је ли то збиља тако велико зло, ако становништво опада, или се бар не множи? Сомбарт испитује: Одкуда то да народи гледају у јаком множењу свој спас? Он каже: Владар и капиталисте имали су свога интереса да имају много народа, који ће да их брани и да им ради. И тако се развио онај морал да је грешно и кажњиво све оно, што је управљено противу јаког множења народа. Њему изгледа управо смешно, кад види с каквим поносом статистичари јављају, да је број народа порастао са толико и толико душа. Са гледишта одбране, може то бити оправдано, али само дотле, док народ, који је мањи по броју, мора стрепити да га подјарми други народ, који је јачи по броју. Иначе Сомбарт доказује, да Европа не би могла дозволити, да на пример Немачка, која се тако јако множи, слисти са лица земље Француску, која је застала, па и опада бројно.

Сомбарт пита: На послетку зар је државна моћ највеће благо? Зар је та моћ тако велико благо, да њој за љубав треба жртвовати сва друга блага? Сомбарт држи, да је нагло растење становништва са културног гледишта управо зло. Они силни људи, који данас трче по свету, управо су гадни. Кад погледамо поједине велике вароши, где је јако развијена индустрија, изгледа нам као да смо дошли у шталу по којој трче бели зечеви. И онда нас спопада тежња да идемо на Исток, да идемо у оне земље, које нису тако густо настањене. Шта вреди јако множење људства, зар имамо отуда какве културне добити? Та множина разорава управо све што личи на културу. Па зар још закони да се брину о томе како ће свет да се множи? Грозно, грозно и грозно!

Овако Сомбарт. — Нема сумње, да у ономе што каже Форел има много истине. У интересу човечанства не може бити, да се умножава оно што је труло и дегенерисано. Али је Сомбарт претерао. Било би на овом свету места за све, па да нас је још толико, па и двапута још толико, само кад би државе биле уређене на здравим економским основама, јер би те здраве економске основе дозвољавале јаче умно образовање, подигле би здравственост и створиле човечнији морал. Како су наопаке данашње наше установе, кад један Сомбарт мора да жели да нас што мање има!

Гр—.

Оснивање српских женских друштава у Америци.

У 5. броју „Жене“ била је у уводном чланку реч о животу српског женскиња у северној Америци. Тамо је утврђено, да Српкиње у Америци имају некоје задруге и сестринства, али се све те задруге и сестринства баве само тиме, да купе пристојбе за осигурање у случајевима болести и смрти. Само у Сан-Франциску има добротворна задруга Српкиња по примеру добротворних задруга у нашем крају.

Северо-амерички листови, који нам стижу, у својим последњим бројевима покрећу питање о женским друштвима, која би требало оснивати. Чиме да се баве та женска друштва, о томе налазимо ово упутство:

„Поред међусобног упознавања, које је од велике користи, могле би се у задрузи још да испомажу на слиједеће начине: У случајевима болести, порођају и смрти; онда да настоје да својим чланицама налазе рада и зараде, јер треба

водити рачуна о оном главном о чем живимо, а многе би могле да нађу себи боље зараде кад би имао ко да о томе води бригу; даље, да настоје да своју дјецу подучавају у српском духу, и по могућности отворе школу, као Задруга у Сан Франциску, или пошто је Њујорк велики град, то би могли по времену имати учитељицу или учитеља, који би скупљао ту дјечицу на више мјеста и учио их, јер овако ће и она српска дјеца, чији су и очеви и мајке Срби и Српкиње, заборавити српски језик и све што је српско, а да и не говоримо за ону дјецу, чије матере нијесу Српкиње или не знају српски говорити."

Шта траже у Француској они, који имају много деце?

У Паризу се основало друштво грађана, који имају много деце. Председник му је Мер, и он је у „Матену" изнео шта захтевају чланови друштва. Каже: У Француској има 1,800.000 породица које немају ни једно дете. Има близу три милиона породица, које имају једно дете; 2,600.000 породица са два детета; 1,600.000 породица са по три детета; близу милион породица са четири детета и тако редом. 8.305 породица са једанаесторо деце и тако даље, а на послетку 89 породица са 17 деце. Председник Мер — који и сам има једанаесторо деце — каже да би Француска била скелет, кад не би имала породица са три и више деце. Зато њихово друштво тражи од државе: награду за свако четврто дете, па ма та породица била како имућна (?!) Тражи да се при давању службе и унапређењу узимају нарочито у обзир они, који имају много деце. Даље да се поново уведе закон, који је већ некада постојао, да се свако седмо дете васпита о државном трошку. Све би то наравно стало државу много новаца. Председнк Мер предлаже да се опорежу нежење, којих има у Француској 1,350.000 и онда да се опорежу сви они који немају ни једно дете, а таких има 1,800.000. Шта ми мислимо о сличним питањима, то смо изнели у прошлом броју „Жене".

Први женски лечник на Приморју.

Читамо у „Српској Зори": „Млада докторица Видосава Ђуричева из Котора добила је дозволу, да може као и сви

други мушки лечници лечити болеснике. Ово је прва Српкиња докторица на Приморју, па је срдачно поздрављамо и желимо јој сваки успех у напорној лечничкој служби".

Српска Женска Добротворна Задруга у Митровици.

Добили смо извештај и завршни рачун горње задруге за год. 1910. Задруга броји 50 чланова оснивача, 140 редовних чланица и 15 чланова помагача. Задруга има иметка 17.704 круне, а осим тога рукује фондом од 4.000 круна. Чист приход тога фонда употребљује се за српску православну децу у Митровици. Председница задруге је госпођа Александра Милутиновић. 1910. год. издала је добротворна задруга потпоре сиротињи 1.344 круне, а прилоге и милостиње 150 круна. Задрузин иметак повећан је ове године са 415 круна.

Американке за право гласа.

Американке, које се боре за право гласа женскињу, а нису га још извојевале, неће да изостану иза својих друга у Енглеској, те и оне приређују уличне демонстрације. Недавно су приредиле велику демонстрацију на њујоршким улицама. Њујорк још није гледао тако што, те све улице беху пуне радознала света. Силне жене и девојке се биле постројиле у групе по занимању. Само ратоборних домаћица био је читав батаљон. Исто таку велику групу сачињавале су жене, које су добиле награде у утакмицама у трчању и пливању. Носиле су силне заставе, табле са разним натписима и многе слике, које су приказивале развитак женскиња од почетка цивилизације до данас. Уз поворку тих многих жена свирало је неколико свирачких зборова. На почетку тој дугој поворци јахала је на великом коњу Браун-Браквелова, вођа женскињу, које се бори за право гласа, а уз њу друге јој у вођству Ана Спенцерова и Хана Фордова, свештеница. Американке се уздају, да ће таким великим демонстрацијама извојевати себи пуну равноправност са мушкарцима.

Женско изборно право.

У новије време усвојили су сабори активно и пасивно право гласа за женскиње у четири америчке државе, и то:

У Орегону једногласно, у Невади са две трећине гласова, у Канзасу са 94 гласа против 28 гласова и у Калифорнији са 65 против 6 гласова. И у многим другим америчким државама, у којима још није уведено женско изборно право, догодиће се то ускоро. У државама: Илинос, Нихиган, Монтана, Мену усвојили су сабори право женског гласа са великом већином, али та обична већина није била довољна, јер се тражи квалификована већина.

Успеси женскиња у политици.

При последњим изборима земаљских посланика у Финској показало се, да су женскиње свесније свога бирачког права од мушкиња, јер су у већем броју дошле на биралиште. И у Уешингтну (Америци) гласало је у више округа више женских бирача и ако је тамо већи број мушкиња од женскиња. — У појединим америчким државама бивају све чешће изабране женскиње за градског начелника, што је свакако знак да се народ уверио да су способне за те дужности. — У америчкој држави Колерадо женскиња је министар просвете и изабрано је више женскиња за посланике. Још пре десетак година изгледало је ово не само немогуће, него и смешно.

Белешке о здрављу.

Прва храна новорођенчета.

Кад дође дете на свет, накратко после тога почне плакати, и тада обично сви мисле да је гладно. Дају му теја и слатке воде, али се дете обично ни тада не умири. Ако је дете у сувим пеленама, можемо га слободно оставити да плаче, можемо га од времена на време окренути на другу страну, али му не треба давати одмах теја и заслађене воде. Природа је тако удесила, да се права глад детиња појављује обично онда, кад је мати у стању да надоји дете. Породиље се обично прва три до четири дана туже да немају млека, но варају се. Оне имају толико, колико новорођенчету треба. Још док дете и не добија млека, или тек мало, ипак његова црева луче дечју столицу, што је знак, да дете не долази на свет изгладнело и празних црева. Многе матере се боје, да је шкодљиво по дете њихово прво млеко, јер је то млеко

водено или јако жућкасто. И то је мишлење погрешно. Баш то прво млеко, што га зовемо колострум, врло је згодно за варење. Прва храна новорођенчета треба да буде материно млеко и то 6—12 сати после порођаја. (То зависи од тога: Да ли је рађање ишло теже или лакше, брже или спорије.) Пре но што мати пружи новорођенчету груди, треба да их пажљиво избрише са ватом натопљеном млаком укуваном водом. Прво дојење често је врло тешко и треба много стрпљења. Ако је новорођенче добило кашиком какву течност, онда ће се још теже приволети да сиса. Прво дојење траје од прилике 20 минути, и онда се дете метне у кревет, али тако, да лежи на страни, како му за случај повраћања или подригивања не би млеко цурило натраг у уста. После 2½ до 3 сата надоји се дете поново и само ноћу (од 10 сати увече до 5 сати ујутру) не треба дете дојити. Баш онда, кад дете сиса, дражи прса на лучење млека, а кад се дојење у одређено време одржава, научи се детињи желудац на уредност. Трећег и четвртог дана има мати обично највише млека; тада би она најволела да непрестано доји дете, да себи олакша. Али је најбоље, да за то време мирно лежи, да пије што мање, да пази на уредну столицу, да подвеже прса и већ после неколико дана престаће све незгоде. Кад се претуре ти први дани и кад се дете уредно доји, мати ће са задовољством приметити, да се дете у одређено време само јавља и тражи храну.

Ово све важи за децу, која нису пре времена дошла на свет и која су здрава. Слабуњава деца и она која су пре времена дошла на свет, мало плачу, много спавају и она би у сну пропала од глади, да их силом не хранимо. Таква су деца обично слаба а да би могла сисати, и зато морамо у овим случајевима оно чинити, што у другим случајевима не треба да чинимо, т. ј. такву слабу децу треба кашиком хранити. Но и таква деца често већ за кратко време постају довољно јака да могу сисати. *„Die Mutter“.*

Учење страних језика у основним школама.

Лекари у Немачкој, који имају друштво за неговање здравља у школама, на својој шестој скупштини обратили су се немачкој влади и траже, да се учење страних језика у немачким школама одложи за старије разреде. У своме поднеску доказују, да деца од 9 година још немају довољно

знања ни у своме матерњем језику и нису у стању, да у томе добу уче стран језик, а да то не шкоди њиховој душевној способности и не шкоди учењу матерњег језика. Прерано учење страних језика прогласили су лечници као атентат на здравље и душу детињу. Позивају се на ону изреку, која вели: Ко би хтео дете да учи страном језику пре но што је научило свој матерњи језик, тај поступа исто тако, као кад би хтео учити оно дете јахати, које не уме још да иде. Немачки лечници приложили су своме поднеску мишлење многих најчувенијих лечника, нарочито лечника за нервне болести, и баш ти лечници за нервне болести најодлучније протестују против тога, да децу одвише рано почну мучити учењем страних језика.

Многи наши родитељи треба озбиљно да промисле о овој ствари и да не доводе у опасност умно и телесно здравље своје деце тиме, што их одвише рано и без невоље уче страним језицима. Но шта да кажемо ми Срби у Угарској, кад је нашој деци школским законом прописано, да већ у седмој години, а у првом разреду основне школе, морају учити мађарски и то веома много? Тај школски закон тражи, да наши ђаци основних школа, кад изађу из основне школе, треба да знају правилно се изражавати мађарски, и то „у говору и писму“. Било би много, кад би мађарска основна школа могла то да постигне макар код мађарске деце, код наше деце то је сасвим немогуће. Зато је добро речено у представци новосадске српске црквене општине, да наше школе нису училишта, него — мучилишта. Наша деца пропадају душевно и телесно, па опет не могу да науче оно што од њих траже, а не науче ни српски како ваља. Ово стање постоји у основним српским вероисповедним школама, а шта тек да кажемо за државне школе, где малишан од 7 година ступа на праг школе и одмах слуша наставу искључиво на мађарском језику, који му је језик сасвим стран. Наши политичари требали би непрекидно да имају ову ствар на уму и трајно раде на томе, да се што пре отклони споменута опасност по умно и телесно здравље наше деце.

Белешке из домазлука.

Жуто и бледо жуманце у јајета. Многи не знају, од куда неко жуманце има врло жуту, често црвенкасту боју, а нека су сасвим бледа. Да то укратко објаснимо: Боја жуманцета у јајету зависи од тога, како се кокош храни. Кокош, која се слободно гаји, која може тумарати где хоће, једе сваковрсну биљку и животињску храну (зелену и разне бубе, црве, глисте и т. д.) — носи јаја у којима је жуманце затворено жуте до наранџасте боје. Кокоши, које држимо у затвореним, ограниченим, малим просторима, не могу довољно, или никако, да нађу потребне им зелене хране, црвића, глиста, буба и т. д. и оне носе јаја која имају врло бледо жуманце.

Сваки, који једе радо јаја, као и свака домаћица, која јаја за колаче употребљује — претпоставља јаја са жуманцетом жуте и црвенкасте боје од јаја која имају бледо жуманце, јер су прва далеко укуснија и масније од ових других.

„Тежак“.

У место леда. Кад немамо леда да метнемо на њега у лето јело, можемо употребити у место леда разхладу, која се готови овако: На пола литре воде долази 1000 грама салмијак-соли. Кад се доцније вода испари остаје сама со, само се несме држати у сувише топлом простору.

Шта да радимо при глачању рубља? Кад глачамо рубље, нарочито оно које је дошло у додир са штирком, увек ће се нахватати нешто штирка на глачалици; а кад то буде онда нам треба при глачању двапута толико снаге а уз то можемо у таком случају врло лако да опалимо рубље. Ту најбоље помаже кесица са воском. Остатци од воштаних свећа метну се у малу чисту платнену кесицу, и од времена на време прећемо том кесицом брзо преко доњег дела глачалице, а после тога обришемо чистом крпом. Штирак се упије и глачалица ће брзо и глатко летети преко рубља.

Живина и зец. Да ли је живина млада, то можемо најбоље видети на грудној кости. Кад грудну кост на доњим деловима можемо лако превити, онда је живина млада, иначе не. — Код зеца можемо познати да ли је млад, по ртењачи, и то по делу ртењаче близу репа. Ако је ртењача на томе месту равна, онда је зец млад. Што је зец старији, тим се већма показују на доњем делу ртењаче неравна места.

Како да сачувамо цеви од пећи да не рђају? Многа домаћица опази кад дође време ложењу, да су јој цеви од пећи (које је можда тек лане купила) потпуно зарђале и изедене, и да се не могу више ни употребити. Да то избегнемо, треба још с пролећа цеви од пећи добро ишчистити од чађи, а у сваку цев треба утурити стару вунену крпу. Преко лета треба цеви држати у камину, па нећемо имати штете.

Да се чоја око дугмета не искида. Да се чоја на огртачима, капутима и т. д., око дугмета не искида, треба на наличју чоје према дугмету сашити друго ма и најмање дугме, те се онда чоја на томе месту неће дерати.

Чиста чорба. (Буљон) Укусну и снажну чисту чорбу добићемо ако додамо чорби пармазанског сира. На 12 до 14 тањира чорбе доста је 2 кашикице сира. Кад на тај начин готовимо буљон, можемо употребити трећину мање меса.

Сирће од лимуна и наранџе. 6 свежих наранџи треба ољуштитии и сцедити сок. Сок треба оставити да се избистри и тако га употребити. Затим треба кору очистити од белих делова и у авану изгњечити. Преко тога прелије се 4 литре сирћета; затим се сок од наранџе долије. Флашу треба добро запушити и оставити неколико дана да постоји. Затим се течност филтрира (процеди) и разлије у флаше. — На исти начин прави се сирће од лимуна.

Чиме да се освежимо лети? У болести, нарочито у грозници, ништа нас не може тако освежити као сок од малина и рибизла. Но и за здрава човека нема боље лети од малинова и рибизлама сока помешана са водом било обичном или минералном. Ови сокови готове се овако: У литри кључале воде раствори се добро $1^1/_2$ кила шећера затим метнемо 5 литара очишћених малина или рибизла у једну кесицу од јаког тила, (који не сме да буде уштиркан), обесимо ту кесицу пустимо је у воду, у којој је растопљен шећер. То се кува један сат, а за то време подижемо почешће кесицу горе-доле, да би сок из ње изцурио. Онда се тај лонац метне у хладну воду. Кесицу са малинама обесимо над лонцем да би заостали сок могао још исцурити. Затим се течност из лонца успе у мале флашице, које добро запушимо и увежемо бешиком или пергамент-папиром и кувамо у пари.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА:

Госп. С. Стручни чланци о филозофским питањима прелазе круг, односно обим нашег листа. Обим листа данас је премален и за истакнути програм. Са згодним социјолошким чланцима је друго. Али то само од времена на време.

Госпођа К. М. у Б. Шиљати по неки број листа на углед разумемо, али стално шиљати лист онима, који се нису претплатили, ипак је натуривање. Па онда ваљда да се још тужимо с публиком?

—ић. У идућем броју.

„Моја мајка". Ако дозволите, донели би вашу ствар у календару „Жена".

Г-ђици С. У у Б. О Вашем предлогу још ћемо промислити, па Вам одговорити у приватном писму.

„Из старе школе". Као што видите, ми не пишемо само „то па то", али је време да се и код нас питање о изједначењу женскиња почне расправљати. Дуги конзерватизам је — смрт.

Садржај 7. броја „Жене"

Слика: Цаја Начићева, архитект. — Опис слике. — Песма: Три песника од ϴ. — Туђе мисли. — Јединица. (Из мојих лечничких бележака, од дра. Данила Кеслера. — Како да обавештавамо женску децу о сполним питањима (Марија код ујка доктора на селу), од др. Макса Окер Блома. Превела Јулка Јањићка. — Приповетка: Како је мала Зоранда васпитала своје родитеље? од Гребостреја. „Жена" од Јованке Вукелић. — Школе за домаћице, од Милице Јаше Томића. — О браку, јер у том питању живимо у мраку (озбиљно ћеретање), од непознатог писца. — Савремено васпитање наших женскиња од Ђорђа Петровића. — Књижевност и уметност: Моји погледи на свет, од дра Живка Продановића; Краљевић Марко слика од А. Боцарића. — Разне белешке. — елешке о здрављу. — Белешке из домазлука. — Одговори уредништва.

Срп. штампарија дра Св. Милетића у Н. Саду.